

**UNICA ZÜRN'ÜN "YASEMİN ADAM" ADLI ESERİNİN
PSİKANALİTİK AÇIDAN İNCELENMESİ**

Şeyma ERDEM

**Yüksek Lisans Tezi
Alman Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı
Prof. Dr. Ahmet SARI
2024
Her Hakkı Saklıdır**

T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ALMAN DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI

Şeyma ERDEM

UNICA ZÜRN'ÜN "YASEMİN ADAM" ADLI ESERİNİN
PSİKANALİTİK AÇIDAN İNCELENMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TEZ YÖNETİCİSİ
Prof. Dr. Ahmet SARI

ERZURUM-2024

TEZ BEYAN FORMU

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

BİLDİRİM

Atatürk Üniversitesi Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Uygulama Esaslarının ilgili maddelerine göre hazırlamış olduğum "UNICA ZÜRN'ÜN "YASEMİN ADAM" ADLI ESERİNİN PSİKANALİTİK AÇIDAN İNCELENMESİ" adlı tezin/raporun tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin/raporumun kâğıt ve elektronik kopyalarının aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım.

Gereğini bilgilerinize arz ederim *.

- ☐ Tezimin/Raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.
- ☐ Tezimin/Raporumun makale için **altı ay**, patent için **iki yıl** süreyle erişiminin ertelenmesini istiyorum.

17/12/2024

Şeyma ERDEM

Aslı Islak İmzalıdır

*** LİSANSÜSTÜ TEZLERİN ELEKTRONİK ORTAMDA TOPLANMASI, DÜZENLENMESİ VE ERİŞİME AÇILMASINA İLİŞKİN YÖNERGE**

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Çeşitli ve Son Hükümler

Lisansüstü tezlerin erişime açılmasının ertelenmesi **MADDE 6– (1)** Lisansüstü teze ilgili **patent başvurusu yapılması veya patent alma sürecinin devam etmesi durumunda**, tez danışmanının önerisi ve enstitü anabilim dalının uygun görüşü üzerine enstitü veya fakülte yönetim kurulu **iki yıl süre ile tezin erişime açılmasının ertelenmesine karar verebilir.**

(2) Yeni teknik, materyal ve metotların kullanıldığı, henüz **makaleye dönüşmemiş veya patent gibi yöntemlerle korunmamış** ve internetten paylaşılması durumunda 3. şahıslara veya kurumlara haksız kazanç imkanı oluşturabilecek bilgi ve bulguları içeren tezler hakkında tez danışmanının önerisi ve enstitü anabilim dalının uygun görüşü üzerine enstitü veya fakülte yönetim kurulunun gerekçeli kararı ile **altı ayı aşmamak üzere tezin erişime açılması engellenebilir.**

Gizlilik dereceli tezler MADDE 7– (1) Ulusal çıkarları veya güvenliği ilgilendiren, emniyet, istihbarat, savunma ve güvenlik, sağlık vb. konulara ilişkin lisansüstü tezlerle ilgili gizlilik kararı, tezin yapıldığı kurum tarafından verilir. Kurum ve kuruluşlarla yapılan işbirliği protokolü çerçevesinde hazırlanan lisansüstü tezlere ilişkin gizlilik kararı ise, ilgili kurum ve kuruluşun önerisi ile enstitü veya fakültenin uygun görüşü üzerine üniversite yönetim kurulu tarafından verilir. Gizlilik kararı verilen tezler Yükseköğretim Kuruluna bildirilir.

(2) Gizlilik kararı verilen tezler gizlilik süresince enstitü veya fakülte tarafından gizlilik kuralları çerçevesinde muhafaza edilir, gizlilik kararının kaldırılması halinde Tez Otomasyon Sistemine yüklenir.

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Graduate School of Social Sciences

TEZ KABUL TUTANAĞI

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Prof. Dr. Ahmet SARI danışmanlığında, Şeyma ERDEM tarafından hazırlanan bu çalışma 17 / 12/ 2024 tarihinde aşağıda isimleri yazılı jüri tarafından Alman Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı'nda Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan	: Prof. Dr. Ahmet SARI	İmza:	Aslı Islak İmzalıdır
Jüri Üyesi	: Prof. Dr. Cemile AKYILDIZ	İmza:	Aslı Islak İmzalıdır
Jüri Üyesi	: Dr. Öğr. Üyesi Davut DAĞABAKAN	İmza:	Aslı Islak İmzalıdır

Prof. Dr. Hanifi ŞAHİN
Enstitü Müdürü

Aslı Islak İmzalıdır

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	II
ABSTRACT	III
ÖNSÖZ.....	IV
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

UNİCA ZÜRN	12
1.1. UNİCA ZÜRN'ÜN HAYATI	12

İKİNCİ BÖLÜM

UNICA ZÜRN'ÜN “YASEMİN ADAM” ADLI ESERİ.....	15
2.1. YASEMİN ADAM ADLI ESERİN KARAKTERLERİNİN TANITILMASI VE ANALİZİ	16
2.2. “YASEMİN ADAM” ADLI ESERİNDE UNİCA ZÜRN'ÜN ANA KARAKTERİNE YANSIMASININ PSİKANALİTİK AÇIDAN İNCELENMESİ	18

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

“YASEMİN ADAM” ADLI ESERİN PSİKANALİTİK AÇIDAN İNCELENMESİ	28
3.1. ŞİZOFRENİ HASTALIĞININ HAYATINA VE ESERLERİNE ETKİSİ.....	44
SONUÇ.....	49
KAYNAKLAR	53
ÖZGEÇMİŞ.....	54

ÖZET**YÜKSEK LİSANS TEZİ****UNICA ZÜRN'ÜN "YASEMİN ADAM" ADLI ESERİNİN PSİKANALİTİK
AÇIDAN İNCELENMESİ****Şeyma ERDEM****Danışman: Prof. Dr. Ahmet SARI****2024, 54 Sayfa****Jüri: Prof. Dr. Ahmet SARI****Prof. Dr. Cemile AKYILDIZ****Dr. Öğr. Üyesi Davut DAĞABAKAN**

Bu araştırmada Unica Zürn'ün "Yasemin Adam" adlı eseri psikanalitik açıdan incelenmiştir. Bu çalışma ile günümüzde iki eseri Türkçe yayımlanan; cinsiyeti, yaşantısı, çevresi, kişiliği, ilişkileri ve de eserleri ile incelemelere konu olan; bunun yanında da genellikle sürrealist bir Alman yazar ve sanatçı olarak tanıdığımız Unica Zürn'ün içerisinde bulunduğu şizofreni hastalığı, kaosu ve karmaşayı olduğu gibi aktardığı "Yasemin Adam" eserini psikanalitik açıdan ele almaya çalıştık.

Bu araştırma üç bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünde Zürn ve eseri hakkında kısa bilgiler verilerek tez çalışmasının sunumu yapılmıştır. Birinci bölümde Unica Zürn ve hayatı; ikinci bölümde Unica Zürn'ün "Yasemin Adam" adlı eserinin özeti; üçüncü bölümde ise "Yasemin Adam" adlı eseri psikanalitik açıdan incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Unica Zürn, Yasemin Adam, Psikanaliz, Edebiyat, Şizofreni

ABSTRACT

MASTER THESIS

**AN ANALYSIS OF UNICA ZÜRN’S WORK TITLED “JASMINE MAN” IN
TERMS OF PSYCHOANALYSIS**

Şeyma ERDEM

Advisor: Prof. Dr. Ahmet SARI

2024, 54 Pages

Jury: Prof. Dr. Ahmet SARI

Prof. Dr. Cemile AKYILDIZ

Assist Prof. Dr. Davut DAĞABAKAN

In this study, Unica Zürn’s “Jasmine Man” is analysed psychoanalytically. With this study, we have tried to examine the work of Unica Zürn, whose two works are published in Turkish today; who is the subject of studies with her gender, life, environment, personality, relationships and her works; and who is generally known as a surrealist German writer and artist, from the psychoanalytic point of view of her work “Jasmine Man”, in which she conveys the schizophrenia, chaos and confusion as it is

This research consists of three parts. In the introduction section, brief information about Zürn and her work is given and the thesis is presented. In the first part Unica Zürn and her life are discussed, and in the second part Unica Zürn’s work “Jasmine Man” is summarized, and the third part the psychoanalytic examination of the work “Jasmine Man” are discussed.

Keywords: Unica Zurn, Jasmine Man, Psychoanalysis, Literature, Schizophrenia

ÖNSÖZ

Bu çalışmada Alman edebiyatında neredeyse hiç tanınmayan Unica Zürn'ün hayatının yansımalarını “Yasemin Adam” adlı eserde incelemekteyiz. Hayatının belirli bir kısmından ölümüne kadar olan süreçte şizofreni hastalığıyla mücadele eden ve bunu eserine ustalıkla aktaran Zürn hiç de kolay bir çocukluk geçirmemiştir. Ailesel sorunlarıyla küçük yaştan itibaren uğraşmasıyla kendi hayatının da tamamıyla değişmesini eserlerinde aktarmaktadır. Babasının asker olmasından dolayı uzun süre ondan ayrı kalması, belirli aralıklarla onu görebilmesi; annesini babasından kıskanmasından kaynaklı annesine olan nefreti, bunun yanı sıra abi ile olan problemleri ve bir müddet sonra ilk evliliğini yapması, bu evliliğin de beş yıl sonra bitmesinin ardından maddi sıkıntılarından dolayı iki çocuğunun velayetinin de babaya verilmesi Zürn'ü psikolojik olarak derinden etkilemiştir.

Boşanmanın ardından bir galeride Henri Michaux ile tanışması ile hayatının tamamen değiştiğini söyleyebiliriz. Sürrealist akımı benimsediği eserlerinde, özellikle otomatik çizimleri de görülmektedir. Henri Michaux'n babasına benzemesi ile hayallerini süsleyen eş figürünü “Yasemin Adam” adlı eseriyle aktarmıştır. Eserde Henri Michaux'n yanı sıra Hans Bellmer'den de izler görülmektedir. Hans Bellmer ise gerek babacan tavırlarıyla gerekse Zürn'ü sanatsal anlamda yönlendirmesiyle Zürn'ün kalbinde büyük bir yer edinmiştir. Unica Zürn ve Hans Bellmer birlikte birçok projede bulunmuştur. Zürn, Bellmer'e hep sadık kalmıştır. Hans Bellmer'in kadın bedeniyle olan projelerinde yer almıştır. Bellmer ile gelgitli aşk hayatı Zürn'ü epey hırpalamıştır. “Yasemin Adam” adlı eserini şizofreni tedavisi gördüğü yerlerde şizofrenisiyle kaleme almıştır, kendisini mevsim ve şartlar ne olursa olsun bırakmayacak bir adamın hayalidir.

Hastalığıyla mücadele ettiği dönemde Hans Bellmer'in bir rahatsızlık sonucunda felç kalması Bellmer'i de psikolojik olarak etkilemiştir. Hastaneden her ayrıldığında Bellmer'in yanına giden Zürn aradığı sevgiyi, şefkati istediği ölçüde görememiştir. Her defasında Bellmer'in yanına gelmesine rağmen Bellmer Zürn'e karşı olan hislerini dile getirmiş ve bu ilişkinin devam edemeyeceğini söylemiştir. Bu acı gerçeğe karşı karşıya kalan Zürn böylesi bir durumu kabullenemeyerek Bellmer'in bulunduğu odanın altıncı katından aşağı atlayarak intihar etmiştir.

Unica Zürn'ün Türkçeye iki eseri çevrilmiştir, bunlardan biri “Yasemin Adam” diğeri ise “Kara Bahar”dır. Her iki eserde de intihara olan meyil açıkça görülmektedir. Hayatından, hastalığından ve yaşadığı onca olaydan dolayı intihar imgesi eserlerinin bir parçası olmuştur. İntihar düşüncesini öyle benimsemiştir ki bir pencerenin altıncı katından atlayarak kendi hayatına son vermiştir.

Çalışmamızda Unica Zürn'ün hayatının, şizofreni hastalığının ve bu hastalığının eserlerine nasıl yansıdığını araştırmanın yanı sıra “Yasemin Adam” adlı eser Sigmund Freud ve Jacques Lacan yöntemleriyle psikanalitik açıdan incelenecektir. Unica Zürn'ün yaşantısı, düşünce yapısı, kişiliği ve en önemlisi de içerisinde bulunduğu şizofreni hastalığının eserlerine yansımaları incelenecektir.

Ufkumuzu genişletip hayata bakış açımızı değiştirerek dünyayı farklı görmemizde büyük katkıları olan Alman Dili ve Edebiyatı Bölümü'nde beş yıllık öğrenim sürecime bütün bölüm hocalarımın emeğini ve katkısını şimdi çok daha fazla anlamaktayım. Bana çok sevdiğim Alman Dili ve Edebiyatı alanında lisansüstü çalışma azmi ve arzusu aşıl原因an tüm hocalarıma teşekkürü borç bilirim.

Ayrıca yüksek lisansa başladığım günden itibaren gerek ders aşamasında gerekse tez hazırlama aşamasında her türlü bilgisini benimle paylaşmasının yanı sıra, her konuda desteği, yakın ilgisi, çalışmalarımda göstermiş olduğu anlayışı ve motivasyonu benden ilgisini ve vaktini esirgemeyen kıymetli danışmanım Prof. Dr. Ahmet SARI başta olmak üzere, Prof. Dr. Cemile AKYILDIZ'a, Dr. Öğr. Üyesi Davut DAĞABAKAN'a ve ayrıca derslerini aldığım, bilgilerine başvurduğum tüm bölüm hocalarıma sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Son olarak hayatım boyunca her zaman yanımda olan, eğitim hayatım boyunca benden desteklerini esirgemeyen, üç kızını okutmak için türlü mücadeleler vererek iki öğretmen bir mühendis olmamızda payı yadsınamayacak derecede büyük olan, her daim yüksek motivasyonu asla pes etmeyen ve bize hep yol gösteren, yüksek lisans dönemi ve tez çalışmalarım boyunca benden ilgisini ve desteğini esirgemeyen, sabırları ve sonsuz destekleriyle kendilerini hep yanımda hissettiğim kıymetli anneme, babama ve hayatımın her anında beni bir an bile yalnız bırakmayan kardeşlerime, ayrıca desteğini her daim hissettiğim amcam Mustafa Çakır'a minnettarım.

GİRİŞ

Sosyal Bilimlerde hele de edebiyatta ve sosyolojide yüzyıl sonu (Jahrhunderterwende) olarak değerlendirilen zaman modern zamanın başlangıcı olması bakımından bütün bilimlerin, bütün keşiflerin, bütün doktrinlerin görüldüğü ve bir arada bulunmanın da avantajını yaşadığı zaman olarak dikkat çekmektedir. Margaret Muckenhaupt “Sigmund Freud –Bilinçdışının Kâşifi” adlı kitabında bu çağı “buluşların üst üste geldiği bir mania hali”¹ olarak değerlendirir. Bu öyle bir çağdır ki her bilim adamı kendi adıyla bir keşif yapmak, adını bir fen bilimi (Naturwissenschaft) keşfine ya da sosyal bilimlerde (Sozialwissenschaft) bir kavram icadına eklemek için elinden gelen bütün gayretleri gösterirler. Fin de siecle’de Darwin Evrim Kuramı’nı, Einstein “Rölativite Kuramını” bulmuş; Karl Marx ve Friedrich Engels “Marxizm” ideolojisini şekillendirmiş, fen bilimleri alanında daha nice keşifler, sosyal bilimleri alanında daha nice kuramlar bu dönemde bilim adamlarının bilim susuzluğunun (Wissensdurst) meyvesi olarak ortaya çıkmıştır.

Psikanaliz alanında da söz konusu dönemde önemli gelişmeler kaydedilmiştir. Hele de edebiyatta psikiyatrist olan ve kendine ait sağaltım merkezi olan Arthur Schnitzler’in “İç monoloğu” (innerer Monolog) keşfi, hele de James Joyce’ un bilinçaltına edebiyatta daha rahat sızma imkânı sağlayan “bilinç akışı” yöntemini bulması ile o zamanda bilinç üzerine sayısız çalışmaların yapıldığı psikanaliz alanında da atılımların olduğu görülmüştür. Fransız psikiyatrist ve Freud’un da hocası olan Charcot’nun bilinçaltına doğrudan müdahale imkânı bulduğu hipnozu keşfiyle psikiyatrik camiada bu çok önemli bir buluş olarak yerini almıştır. Freud da Charcot gibi bir psikiyatrist olarak bilinç etütleri, bilinçaltı çalışmalarını hızlandırmış, bu alanda yeni bir keşif yapmak, bir buluş gerçekleştirmek için iki sene bedenine kokain almıştır. Bugün psikanalist kuram gelişip serpilmişse bunda Freud’un bireysel gayretlerinin, daha sonra kurduğu okulun ve sayısız çok önemli talebelerinin bunda payı göz ardı edilmemelidir.

Sigmund Freud psikanaliz kuramını yukarıda dillendirdiğimiz üzere 19. yüzyıl sonu ve 20. yüzyıl başında gördüğü tıp eğitiminin ve psikolojiye olan merakının bir ürünü olarak ortaya çıkarmıştır. Freud, insanın bilinçaltı sürecini, davranışını, düşüncesini ve duygusunu ne şekilde biçimlendirdiğini anlamaya yönelik bir kuram geliştirmiştir.

¹ M. Muckenhoupt, Sigmund Freud, *Bilinçdışının Kâşifi*- Tübitak Popüler Bilim Kitapları İstanbul 2002.

Freud'un oluşturduğu kuramda bilimsel ve kültürel çalışmaların, antropolojinin, sosyoloji ve felsefenin payı büyüktür. Sigmund Freud, Tıp eğitimi aldığı sırada Jean-Martin hocası Charcot'un hipnoz ve tedavi yöntemi çalışmalarına katılmış, Josef Breuer ile olan hipnoz çalışmalarıyla psikanaliz kuramını daha da şekillendirmiştir.

Psikanaliz, ruhsal rahatsızlıkları tedavi etmek amacıyla 20.yüzyıldan bugüne en önemli tedavi yöntemlerinden biridir. Psikanaliz insan ruhunun derinliklerini inceleyen bir bilimdir. Freud, Dr. Josef Breuer ile yakınlık kurmuş, bir danışma ofisi açarak hastalarını tedavi etmiştir.² Freud ile Breuer'i şöhretli bir psikanalist haline getiren ise "Anna O." adlı bir kadını tedavi etme yöntemleridir. Freud ve Breuer ilk önce hipnoz yöntemiyle hastaların zihninin derinliklerine inerek bastırılan duyguları ortaya çıkarmaya çalışmışlar ve başarılı da olmuşlardır. Hatta bu tedavi yöntemi o zamanlarda oldukça popüler olmuştur. Günümüzde de hipnoz ile bilinçaltı çalışmaları yapılarak hastalar tedavi edilmektedir.

Freud'un Breuer ile psikiyatrik etütler haricinde bir başka ilgi alanı da sanattır. Sanat Tarihine, mitolojiye, arkeolojiye, destanlara, masallara, edebiyata karşı ilgisi bu branşlarla ilgili makaleler yazmasını sağlamıştır. Bugün elimizde olan "Sanat ve Sanatçılar Üzerine" adlı kitabı Freud'un sanat ve edebiyat hakkındaki denemelerini içermektedir. Edebiyat ve sanatın farklı dallarında dünyaya mal olmuş eserlerin gizlediği psikolojik dinamikler Freud'un engin bilgileri ile incelenmiştir. Birikimi sayesinde hangi esere, hangi sanatçıya yöneliyorsa psikanalitik değerlendirmesiyle sanat eserleri ya da sanatçıların fikir dünyasına dair çokça argümanlar ortaya koymaktadır. Michelangelo'nun 16. yüzyılda yaptığı, bugün Roma'da bir kilisede sergilenen Musa heykeli, Dostoyevski'nin "Karamazov Kardeşler"i, Grimm Masalları ya da Shakespeare'in "Macbeth"i Freud'un psikolojik çözümleme yaptığı eserler arasında yerlerini alırlar. Bugün her ne kadar bu eserler ve sanatçılar evrensel bir konuma sahip olmuşlarsa da Freud psikanalitik incelemesiyle zaman zaman bireysel zaman zaman toplumsal belleğin bilinç dışı unsurlarını gözler önüne sermektedir.

Freud'un, edebiyatın yine kökensel çalışmalarıyla, mitolojilerden destek alarak oluşturduğu yeni psikanalitik kavramlarla edebiyat ve sanat yapıtı çözümlemeleri, kendi

² Bünyamin Ateş, Mehmet Enes Sağar, *Geleneksel ve Güncel Psikolojik Danışma Kuramları*, Eğitim Yayınevi, Ankara 2024, 18.

zamanında da, ondan sonra da tartışılmaya devam edilmiştir. Freud insan zihninden çıkmış her kültür yapıtlarına psikanalitik araştırmayı ve derinlik psikolojisi kodlamasını uygun görmüş, Otto Rank, Karl Abraham, Ernst Jones, Bruno Bettelheim gibi psikanalist talebelerini edebiyatın farklı türlerinde orijinal keşifler yapmak için teşvik etmiştir. Psikanaliz ve derinlik psikolojisi yardımıyla mitoloji, masal, destan, edebi eserler gibi bu kültür verilerinin kökenine, derinliklerine, bilinçaltına, bu eserlerin içte ve derinde sakladıklarına girilebileceği inancını taşıdıklarından ileride bu alanlarla ilgili çok önemli psikanalitik keşifler ortaya çıkmıştır.

Jean Paul Weber “Sanat Psikolojisi” adlı çalışmasında Freud’un, henüz araştırmalarının başındayken estetik yaratıcılığın sorunlarıyla ilgilendiğini dillendirir ve sözünü şöyle sürdürür:

Jensen’in Gradiva’sında, Düşler ve Sayıklamalar adlı yapıtı düş bilimde sıraya konulmuş yorumlama yöntemini, hiçbir zaman gerçekte düş olmayacak düşlerle, fakat romancılar tarafından yaratılmış düşsel kahramanlara uyguladığını söyler. Daha uzağa gidilecekse Leonardo da Vinci’nin Bir Çocukluk Anısı adlı eserinin, libidonun Freudyen kuramı aracılığıyla kendi kendine açıklanan bir çocukluk anısı ışığında, -henüz beşikteyken, bana bir akbaba gelir, kuyruğu ile ağzımı açar ve birkaç kez dudaklarıma vurur- Leonardo’nun eserini ve karakterini yorumlar. Karl Abraham, düşle mit arasındaki koşutluğu araştırmıştır (Düş ve Mit); Otto Rank, şiirle mit arasındaki, böceğin psikanalitik motifinin ayak direyişini izlemiştir (Efsane ve Şiirde Akraba içi Ensest İlişki Motifi); F. Riklin, halk masalındaki benzerliği ortaya koymuştur (Masalda Sembol ve İsteğin Yerine Gelmeye); Ernst Jones, Hamlet’te; L. Jekels, Machbeth’de Ödipus karmaşasını bulur. Don Juan efsanesinin psikanalitik yankılanışları, Otto Rank tarafından henüz açığa kavuşturulmuştur. Dante’nin annesine olan tutkusu, ona, Beatrice’in kişiliğini (A. Sperber) “hiç kuşkusuz ideal baba” olan Virgille’i esinlemiş olacaktır. Heebel’in farklı karmaşaları (Ödipus, sadizm. vb.) Sadger tarafından ortaya konulmuştur. Tolstoy’un özseverliği (narsizmi) Ossipow tarafından açığa çıkarılmıştır”³

Psikanalizin edebiyattaki yeri Freud ve talebeleri ile birlikte çok önemli yerlere gelmiştir. Bu birliktelik edebiyatın insan yaşamındaki derinliklerini, ruhsal durumlarını, duygu ve düşüncelerini ele almamızı kolaylaştıran bir birlikteliktir. Edebiyat insanın ruh halinin bir yansımasıdır. Edebiyat insanın ruh hâlinin, duygularının, iç çatışmalarının ve bilinçaltının dışa vurumunu en etkin şekilde bize göstermektedir. Edebiyat ve psikanaliz birbirinden bağımsız düşünülemez. Bunlar insanı en doğal haliyle ele alabilecek iki

³ Bkz. Jean Paul Weber, *Sanat Psikolojisi*, Ürün Yayınları, (Cem İlhan Arseven çevirisi), Ankara 1993, 107-108.

branştır. Psikanaliz, edebi bir metni yazarın o eseri hangi ruh haliyle yazdığını eserde geçen karakterlerin ne tür kişilik özelliklerine sahip olduklarını anlayabilmemiz açısından önemlidir.

Psikanaliz bu bağlamda incelediği edebi metinlerde sadece anormallikler psikolojisine bakmaz. Edebi metnin derinliğine, hermetik yapısına, dilsel kapalılığına, derin anlam boyutlarına, eserde gün yüzüne çıkmış psikanalitik öğelere de bakar. Bu bağlamda edebi metnin her alanı, metinde her veri psikiyatrik bir veri olabilir. Eserde elbette farklı psikiyatristlerin kuramına denk düşecek kavramlar, eserin çözümlemeye yatkın metaforları, mecazları, dilbilimsel unsurları, bunların hepsi psikiyatrik çözümlemeye müsait unsurlardır. Söz konusu anormallikler psikolojisi etüdüyse psikiyatri ve psikoloji sayesinde yıllarca keşfedilmiş zihinsel, somatik bedensel, ruhsal hastalıklar için içine girer. Şizofreni, şizoid hastalık, çoklu kişilik bozukluğu, obsesif-kompulsif bozukluk ve psikiyatride listelenmiş sayısız psikolojik ve bedensel rahatsızlıklar bunlardandır. Yazarlar da Freud'un dillendirdiği gibi nevrotik sürecin içinde sayılabileceklerinden⁴ bu durumlardan bazılarını taşımışlar ve bunların eserleri psikanalitik açıdan incelemeye en elverişli eserler olmuştur.

Ahmet Sarı, psikolojik hastalıklarının örneklerini “Psikanaliz ve Edebiyat” kitabında şöyle sıralamıştır:

*“Psikolojinin ve psikiyatrinin oluştuğu günden beri çözümünü aradığı şizoid, şizofreni, saplantılı nevrozluluk, manik-depresif hastalıklar, sübyancılık ya da çocuk cinselliği, ensest eğilim, intihar saplantıları, sado-mazoşist eğilimler, sanrı, Oedipus ya da Elektra kompleksleri, homoseksüel eğilimler, bilinç ishali yani hastanın zihninde görülen çağrışım bozukluğu hastalığı gibi psikiyatride yer alan ama burada sayamayacağımız ruhsal hastalıklara işaret eden daha nice bulgular ve semptomlar baş göstermektedir.”*⁵

Akvardar ve Çavlak, psikanaliz hakkında kaleme aldıkları “Psikanalitik Kurama Giriş” adlı kitaplarında şöyle bilgi vermektedirler;

*“Psikanaliz; geçmişli olmayan, sonuçları kontrol edilemeyen gözlem ve deneyimlere dayalıydı. Bunun için de Freud'un ısrarla vurguladığı nokta, Kitabı bilginin hiçbir zaman kişisel deneyimin yerini alamayacağı ancak böyle bir deneyimin kuramın gerçek değerini ortaya çıkarabileceği idi.”*⁶

⁴ Oğuz Cebeci, *Psikanalitik Edebiyat Kuramı*, İthaki Yayınları, İstanbul 2004, 216.

⁵ Ahmet Sarı, *Psikanaliz ve Edebiyat*, Salkımsöğüt Yayınevi, Erzurum 2008, 8.

⁶ Y. Akvardar, E. Çalak, *Psikanalitik Kurama Giriş*, Bağlam Yayınevi, 2022, 10.

Klasik psikanaliz hakkında ise Ahmet Sarı yine “Psikanaliz ve Edebiyat” adlı kitabında şu şekilde değinmiştir; *“Klasik psikanalitik teori, kendisine ket vurulan, bastırılmış isteklerin, arzuların, heveslerin, dürtülerin bastırılma ya da kendilerine ket vurulmalarla ortadan kalkmadıklarını, kendilerine bu baskıyı uygulayan, onları sansürleyen o üst bilince karşı çıkararak, bir şekilde yine varlıklarını idame ettirmek ve görünür olmak, doyuma ulaşmak amacıyla sembolik ifadelerle bilinçte gün yüzüne çıktıklarını savunur.”*⁷

Sigmund Freud’un psikanaliz açısından önemli olan temel kuramları ve bu kuramda öne çıkan bazı kavramlar şunlardır: Bilinç ve bilinç dışı, kişilik yapısı, savunma mekanizmaları ve gelişim aşamalarıdır. Bilinç ve bilinç dışı Freud tarafından üçe ayrılır: Bilinç, bilinç dışı ve ön bilinç. Bilinç dışı, bastırılmış düşünceleri ve arzuları içermektedir. Kişilik yapısı ise Freud’a göre 3 bileşenden oluşur: Id: temel içgüdüler ve arzular. Ego: gerçeklik ilkesiyle hareket eden, id ve dış dünya arası aracılık yapan kavram. Süperego: ahlaki değerler ve toplumsal normları temsil eden yapıdır. Savunma mekanizmaları ise ego'nun, içsel çatışmalara karşı getirdiği stratejileridir. Örneğin; yansıtma bastırma gibi. Gelişim aşamaları ise bireyin psikoseksüel gelişimini beş aşamada tanımlar: oral, anal, fallik, latent ve genital dönem. Bunlar Freud’un psikanaliz kuramında ortaya koyduğu ve geliştirdiği kavramlardır. Edebiyatta Freudyen analizlerde aktarım, karşı aktarıma, Oedipus ve Elektra kompleksine, rüya yorumlama, rüya işine de bakılır. Gündüz düşleri, tikler, saplantılar, argo da Freudyen çözümlemelerde ön plana çıkan önemli unsurlardır.

Unica Zürn’ün “Yasemin Adam” adlı eserinde sadece Freudyen çözümleme değil Lacanyen çözümlemelerden de faydalandığımız için biraz da Lacan hakkında bilgi vermekte fayda olacaktır. Jacques Lacan 13 Nisan 1901 yılında Paris’te doğmuş ve 9 Eylül 1981 yılında vefat etmiştir. Jacques Lacan Fransız psikanalist, psikiyatrist ve filozof olarak bilinmektedir. Freud’un kuramını yeniden yorumlamasıyla tanınmaktadır ve psikanaliz alanında önemli bir figür haline gelmiştir. Lacan’ın çalışmaları özellikle dil, kimlik ve bilinç dışı kavramları üzerine yoğunlaşmıştır. Kamil Tuzgöl’ün Lacan hakkında söylediklerini buraya almakta fayda vardır:

“Lacan yaşadığı dönem ve Fransa’nın kültürel ortamının da etkisi ile yaşadığı dönemin en önemli düşünce akımlarından yapısalcılığın etkisi altında olduğu düşünülür. Bu bağlamda bu düşünce yapısının etkisi altında kalarak da psikanalizi

⁷ Sarı, *Psikanaliz ve Edebiyat*, 42.

yeniden yorumladığı söylenebilir. Psikanalizi kuramsal anlamda yaptığı çalışmalar ve tanımladığı bazı yeni terimlerle daha da zenginleştirmiş olduğu söylenebilir. Bu terimlerin başlıcaları, özne, öteki, ayna evresi, imgesel, simgesel ve gerçek düzlemler ve de arzu gibi sayılabilir. Lacan'ın psikanalize yapmış olduğu bu katkılar aynı zamanda ciddi tartışmaların da o dönem kaynağı olmuştur.”⁸

Lacan tıp eğitimini Paris'te tamamlamış ve psikiyatri alanında uzmanlaşmıştır. Freud'un kuramlarına ilgi duymuş ve zamanla psikanaliz alanında kendine özgü bir yaklaşım geliştirmiştir. Lacan da zaten Freud'un izinden gidecek “Babanın Adı”, “Ayna Evresi” ile kendi kuramını şekillendirecektir.

Lacan kuramlarında önceliği özneye vermiştir ve bu durum onu diğer psikanalistlerden farklı kılmıştır. Her ne kadar Freud'u örnek alsada onun kuramlarını tam anlamıyla yansıtamadığını düşünür. Bu hususta Kamil Tuzgöl'ün görüşü şu şekildedir:

“Lacan kuramında, dönemin benlik psikologları ve diğer ana akım psikanalitik kurama dahil olan psikanalistlerin kendiliği ve özneyi konumlandıkları yer açısından farklı bir bakış açısı sunması ile bilinir. Lacan, kendi çalışmaları ile Freud'un çalışmalarında tam olarak ve açık bir şekilde ortaya koymadığını düşündüğü fakat Freud'un çalışmalarından yola çıkarak detaylandığını söyleyebileceğimiz, imgesel, simgesel ve gerçek düzlemler olarak adlandırdığı terimleri psikanaliz literatürüne ve çalışmalarına kazandırmıştır.”⁹

Lacan psikanalizinde özne ele alındığı gibi öznenin içerisinde bulunduğu mekân ve çevrenin de etkisi olduğunu düşünmekte ve inceleme yapılacaksa bu durumda göz önünde bulunması gerektiğini Mutluhan İzmir Lacancı” Psikanaliz ve Karakter Çözümleme” kitabında şu cümlelerle görmekteyiz:

“Lacancı psikanaliz öznenin analizi değil, öznenin içinde bulunduğu gerçekliğin yapının analizi olarak bir mekân analizidir. Lacan bir öznenin çevresiyle olan ilişkisini, özgür bir bireyle toplum arasındaki sözleşme olarak değil, bir çevre ile o çevrenin öğelerini içselleştirmeye yönelik özgül eylemlerin belirlediği bir birey arasındaki bağımlılık ilişkisi olarak görüyordu.”¹⁰

Lacan insanın bir eser ortaya çıkarırken gerçek hayattan uyarladığını ve bunun hayal ürünü olmadığını, yazarların eserlerinde ya da hayatlarında intihara meylinin yaşamında karşılaştığı sorunlarla başa çıkma şekli olarak görüleceğini dillendirmektedir.

⁸ Kamil Tuzgöl, “Lacanyen Psikanalitik Kuram ve Öznenin Konumu”, *Türkiye Bütüncül Psikoterapi Dergisi*, İstanbul 2018, 1(1), 41-53.

⁹ Tuzgöl, “Lacanyen Psikanalitik Kuram ve Öznenin Konumu”, 41-53.

¹⁰ Mutluhan İzmir, *Lacancı Psikanaliz ve Karakter Çözümleme*, İmge Kitabevi, Ankara 2021, 11.

Mutluhan İzmir, “Lacancı Psikanaliz ve Karakter Çözümleme” kitabında bu konuya şu şekilde değinmektedir;

*“Gerçek dönemi geride bırakıp kapattığımız bir sayfa değildir, etkisini yaşam boyu sürdürür. Gerçek, varoluşsal olarak insanların yaşamına hiçliği sokar ve hiçlikten kaçmanın gücünü öznenin varoluş devrimine dönüştürür. Gerçek ve yarattığı hiçlik olmasa varoluş çabasına girmeyiz. Varoluş ya da hiçlik, insanların temel ikilemini oluşturan durumlardır. İnsanın tüm hikayesi, hiç deşmeye karşı verdiği varoluşsal mücadelede yatmaktadır.”*¹¹

Jacques Lacan 1932 yılında ilk psikanalitik deneyimlerini yaşamaya başlamış ve 1953’te Fransız Psikanaliz Derneği’ni kurmuştur. Lacan’ın teorileri ise şunlardır: “Bilinçdışı dil gibidir”: Lacan, Freud’un “Bilinç dışı bir yapı gibi işleyiş gösterir” ifadesini genişleterek bilinç dışının dilsel bir yapı olduğunu öne sürmüştür. Bu, bireylerin düşüncelerinin ve duygularının dil aracılığıyla şekillendiği anlamına gelmektedir.

Ayna Evresi: Lacan’ın en bilinen kavramlarından biri olan aynalık aşaması, bireyin öz kimliğini inşa etme sürecidir. Çocuk, kendisini bir aynada gördüğünde, kendisini bir bütün olarak tanımaya başlar. Bu aşama öz farkındalık ve kimlik gelişimi açısından kritik bir öneme sahiptir.

Üçlü yapı: Lacan, insan psikolojisini üç ana boyutta incelemiştir: Gerçek, Sembolik ve İmgesel. İstek ve Arzu: Lacan, insanın arzularının ve isteklerinin bilinç dışında şekillendiğini savunur. Arzu, insanın öz kimliğini ve sosyal ilişkilerini etkileyen temel bir bileşendir. Dilin rolü: Lacan’a göre dil, insan deneyiminin yapı taşlarından biridir. İnsanın kimliği, dil aracılığıyla şekillenir ve bu sebeple dilsel yapı, bireyin psikolojik durumunda belirleyici bir rol oynar.

Tezimizde seçtiğimiz yazar, Unica Zürn’ün eserlerinin analizinde önemli olan Freud ve Lacan hakkında bilgiler verdikten sonra yazarımız hakkında da bilgi vermekte fayda görüyoruz. Unica Zürn, psikanalizle derin bir bağlantı kurmuştur ve özellikle bilinçdışı, kimlik ve arzu temaları üzerinde yoğunlaşmıştır. Zürn’ün çalışmaları Freud ve Lacan’ın psikanalizi açısından değerlendirildiğinde her iki psikanalistin de kuramlarıyla eserlerinde güçlü bir bağlantı kurar. Freud’un psikanalizi açısından baktığımızda Unica Zürn:

¹¹ İzmir, *Lacancı Psikanaliz ve Karakter Çözümleme*, 10.

Bilinçdışı: Zürn, Freud'un bilinçdışı kavramını eserlerinde sıkça işler. Eserlerinde bilinçdışının etkilerini açığa çıkaran sembol ve imge kullanır. Freud'un bilinç dışı üzerine olan vurgusu Zürn'ün eserlerinde yön veren bir kaynak olmuştur.

Kişilik ve Çatışma: Zürn'ün eserlerinde içsel çatışma, ruhsal bozukluk ve kimlik krizi sıklıkla görülmektedir. Freud'un kişilik yapısı olan id, ego ve süperegö modeline uygun olarak, Zürn'ün eserlerindeki karakterleri genellikle içsel bir mücadele yaşarlar. Bu durum, onun kendi hayatındaki psikolojik zorluklarla da paralellik göstermektedir.

Rüyalar ve Semboller: Freud, rüyaların bilinç dışının kapılarını açtığını savunur. Zürn'de eserlerinde rüya benzeri halüsinasyonlara sembolik anlatımlara sıkça yer vermektedir. Rüyalar, halüsinasyonlar Zürn'ün eserlerinin oluşma sürecinin önemli bir parçasıdır ve bilinçdışında bulunan arzu ve korkularını ifade etme şeklidir.

Lacan'ın psikanalizi açısından baktığımızda Unica Zürn:

Dilin Rolü: Lacan dilin bilinçdışı üzerindeki etkisini vurgular. Zürn dilin sınırlarını zorlayarak, farklı anlatım biçimleriyle eserinde dili soyut, özgün bir yazma biçimiyle imgesel bir yazma stilini ortaya koymaktadır.

Ayna Evresi: Lacan'ın ayna evresi, bireyin kimlik ve gelişimine öz farkındalığı açıklayan bir süreçtir. Zürn bu süreçte kendi kimliğini ve toplumsal rollerini sorgular. Kendi içsel çatışmaları ve kimlik arayışlarını bu aşamada nasıl deneyimlediğini bize göstermektedir.

Arzu ve İstek: Lacan'a göre arzu, bireyin kimliği ve sosyal ilişkileri üzerinde belirleyici bir role sahiptir. Unica Zürn eserlerinde ise arzu'nun karmaşıklığını ve çatışmalarını işler. Arzu/istek onun yazılarında motivasyon kaynağı olmasının yanı sıra bir kriz alanı olarak da karşımıza çıkmaktadır.

Gerçek, Sembolik ve İgesel: Lacan'ın bu üçlü kuramı Zürn'ün eserlerinde belirgin bir şekilde görülmektedir. Gerçek, sembolik ve imgesel arasındaki geçişler onun sanatında ve eserlerinde karmaşık bir şekilde iç içe geçmektedir. Bu üç kuram Zürn'ün deneyimlerini ve kimlik arayışını şekillendirmektedir. Unica Zürn hem Freud'un hem de Lacan'ın psikanaliz araştırmalarının temel unsurlarını oluşturacak nitelikte bir eser ortaya koymuştur. Zürn'ün eserleri psikanalitik açıdan incelendiğinde sadece bir yazar

olarak değil aynı zamanda içerisinde bulunduğu dönemi, toplumun da incelenmesine olanak sağlamaktadır.

Her ne kadar otobiyografik özellikler taşınmadığı düşünülse de Unica Zürn hayatından kendisini etkileyen kısımları usta bir şekilde kaleme almakla birlikte şizofren hastası olmasına rağmen düzgün bir sıralama ile yazmıştır. Hemen hemen her eser yazarından bir parça taşımaktadır bu durumu anlatan cümle ise Ahmet Sarı'nın "Psikanaliz ve Edebiyat" kitabında yer almaktadır;

*"Eser, bu konumda Yılmaz Özbek'in de "Edebiyat ve Psikanaliz" adlı kitabında bahsettiği gibi yazarın "ruh biyografisi"ni sunma girişimidir. Yazarın ruh biyografisi, kaleme aldığı metinlerde onun ruhunun bütün hastalıklarını yine metinden hareketle çıkarılması edimidir."*¹²

Unica Zürn'ün hayatındaki erkek figürü her zaman için babası olmuştur ve hayalindeki eş profilini de buna göre şekillendirmiştir. Bu durum akıllara Freud'un Oedipus kompleksini getirmektedir. Oedipus kompleksini Ahmet Sarı "Psikanaliz ve Edebiyat" kitabında şu şekilde aktarmıştır;

*"Rüya Yorumlamaları'nda yer alan Oedipus-hayali daha sonra Freud'un büyük kuramlarından biri olacak ve Freud buna "Oedipus Kompleksi" adını verecektir. Psikanalitik edebiyat araştırmalarında ve incelemelerinde -sadece mitolojide değil, zamane edebiyatına, masallarda, mitlerde, belki hastaların terapi sürecinde onlardan dinlenilen rüyalarda bile- bu kompleksin izi sürülecek ve bir Oedipus kompleksi ya da anneyi kıskanma kaynaklı baba katli kültür kaynaklarında araştırılmaya başlanacaktır. 'Oedipus' kavramı bu bağlamda, hayran olunan, sevilen, özlemi duyulan ilk nesneyle yeniden buluşmayı, bir olmayı ve bu uğurda öne çıkan tüm engelleri de ortadan kaldırmayı hedefleyen çocuksu köken duygunun da ifadesi olmuş olur."*¹³

Zürn ise hayatında en çok sevdiği kişi olan babasını annesinden kıskanmaktadır. Freud'un Oedipus sendromunun kız çocuklar için olanı ise Elektra sendromudur. Bu sendromun görüldüğü kişiler babayı ya da anneyi karşı cinsten kıskanma ve onları ne pahasına olursa olsun korumayı hedeflerler.

Elektra sendromu nasıl ortaya çıktığı hakkında ise Deniz Polater "Elektra Kompleksi Bağlamında Psikanalitik Bir Okuma Denemesi: Babalar ve Kızları" adlı eserinde şunları yazmaktadır;

¹² Sarı, *Psikanaliz ve Edebiyat*, 58.

¹³ Sarı, *Psikanaliz ve Edebiyat*, 45.

“Elektra kompleksine ismini veren kişi, Yunan mitolojisinin ünlü kumandanlarından Agamemnon’un kızıdır. Antik Yunan edebiyatında doğrudan Elektra’yı konu alan 2 büyük trajedi yazarı Sophokles ve Euripides’tir. Her iki sanatçının da “Elektra” adıyla kaleme aldığı trajedi türündeki eserlerde, küçük farklılıklar olmakla birlikte, genel hikâye benzer doğrultudadır.”¹⁴

Unica Zürn, 20. yüzyılın belli başlı yazarları arasında adı Thomas Mann, Stefan Zweig, Rainer Maria Rilke, Erich Kästner, Hermann Hesse ile birlikte anılır. Aynı zamanda şair ve çizerdir, Unica Zürn anagram şiiri ve otomatik çizim çalışmaları ile tanınır. 20. yüzyıl tüm sanat dallarında olduğu gibi edebiyat alanında da önemli bir dönemi ifade eder. Savaş sonrası Alman edebiyatında düşüncesiyle, yaşantısıyla ve toplumda kendine yer edinme çabasını Unica Zürn’ün eserlerinde görmek mümkündür. Bu durum Unica Zürn’ün içerisinde bulunduğu sıkıntıları olduğu gibi eserinde yansıttığı fikrini doğrular.

Unica Zürn’ün eserlerini sınıflandıracak olursak en önemli eserlerinden biri sayılan ve 1971 yılında yayımlanan “Yasemin Adam” adlı yarı otobiyografik eseri yazarın son dönem eserleri arasında yer alır. Bu kısa öyküsünde, bireysel çöküşün daha canlı anlatıldığı görülmüştür. Ayrıca cinsiyet kavramı daha ön plana çıkar. Unica Zürn bir yazar olarak içinde bulunduğu şizofren hastalığı sebebiyle hayatının gerçekliğin eseri olan “Yasemin Adam” aracılığı ile gözler önüne serer. Bir yazarın toplumdan ve zamandan bağımsız değerlendirmenin yanlış olduğu gerekçesiyle, Zürn eserlerinde yaşadığı dönemi, toplumu ve Zürn’ün kendisini bulmak mümkündür.

Bu bilgiler ışığında Unica Zürn’ü şizofren bir kadın yazar olarak kabul ederken yaşadığı dönemin etkisiyle sürrealist özellikler sergilediği görülmektedir. Bu çalışmada Zürn’ün hayatı tüm yönleriyle sunulduktan sonra eserleri sıralanacaktır. Daha sonra da Zürn psikanalitik açıdan ele alınarak incelenecek ve ardından özellikle “Yasemin Adam” adlı yarı otobiyografik eseri ele alınacak ve eserde önemli bir rol olan ben anlatıcının konuşmaları, sıkıntıları, yalnızlığı, kimlik arayışı, varlığını sorgulaması ve kendiyle olan mücadelesi derinlemesine incelenecektir. Genel olarak Unica Zürn’ün bu eserde bastırılmış, sınırlandırılmış düşüncelerinin anlatımı üzerinde durularak eserden örnekler verilecektir. Çalışmamızda yöntem olarak metin odaklı yöntemi seçtik. Bu metnin

¹⁴ Deniz Polater, “Elektra Kompleksi Bağlamında Psikanalitik Bir Okuma Denemesi: Babalar ve Kızları”. *Türklük Bilimi Araştırmaları*, Sayı: 52, 2022, 163-80.

incelenmesinde psikiyatrik çözümlemenin yanı sıra yeri geldiğinde sosyolojik çözümler de yapıldığından karma yöntem tercihimiz oldu.

BİRİNCİ BÖLÜM

UNICA ZÜRN

Unica Zürn yazar, şair ve çizerdir. Anagram şiirleri ve otomatik çizim çalışmaları ile tanınır. Şizofreni hastasıdır ve bu durumun eserlerine yansır. Eserleri hayatının büyük bir bölümünden izler taşımaktadır. Zürn'ün içerisinde bulunduğu sıkıntıları ancak kendisini çizimlere, anagram şiirlere vererek bir nebze olsun rahatlamıştır, Bunlar kendini bulmasına yardımcı olmuş, otomatik çizimleriyle de kendisini ve içinde bulunduğu durumları net bir şekilde gözler önüne sermektedir.

1.1. UNICA ZÜRN'ÜN HAYATI

Asıl adı Nora Berta Unica Ruth Zürn olan Unica Zürn 6 Temmuz 1916 yılında 1. Dünya savaşının ortasında Grünewald, Almanya'da varlıklı bir ailenin çocuğu olarak dünyaya gelmiştir. Babası süvari subayı olan Wilkomm Ralph Paul Zürn, Annesi ise Helene Pauline Heerdt'dir. Zürn'ün Horst adında bir de ağabeyi vardır. Unica Zürn anagram şiiri ve otomatik çizim çalışmaları ile bilinmektedir.

Unica Zürn liseyi Berlin'de okur ancak mezuniyet sınavına girmeden okuldan ayrılır. 1934-1942 yılları arasında bir film şirketi olan UFA'da (Universum Film Agency) sekreter ve arşivci olarak çalışır. Sonrasında ise yine aynı şirkette dramaturg/reklam senaryo yazarlığı yapar. 1942'de 26 yaşında iş adamı olan Erich Laupenmühl ile evlenir. Bu evlilikten iki çocuğu olur. İlk çocuğu olan Katrin evlendikten bir yıl sonra, oğlu Christian ise savaşın son yılında doğar. Bu evlilik 5 yıl sürer ve 1949 yılında boşanmayla sonuçlanır. Çocukların velayeti babaya verilir çünkü Zürn ne avukat tutacak ne de çocuklarına bakabilecek durumdadır. 1949'dan 1955'e kadar hayatını gazeteler ve radyo oyunları için kısa öyküler yazarak kazanır. İlk filigran çizimlerini kısa süreli ilişkisi olan ressam Alexander Camaro'dan etkilenecek yapar. Daha sonra 1953'te o sırada Berlin'de bulunan sanatçı Hans Bellmer ile tanışır. Zürn 15 yıldır Paris'te yaşayan Bellmer'den etkilenecek sık sık Paris'e onu ziyarete gider. Unica Zürn'ü anagram yazmaya teşvik eden Hans Bellmer'dir. Hatta ilk eseri olan "Cadı Yazıları" (Hexentexte) ortaya bu şekilde çıkmıştır. Anagram; bir sözcüğün veya cümlenin harflerinin yerini değiştirerek oluşturulan sözcükler veya cümlelerdir, sadece verilen harfler kullanılır ve

başka harflerden yardım alınmadan yazılır. Hans Bellmer ve Unica Zürn 12 yıl boyunca Paris'te bohem tarzı bir hayat sürmüşlerdir.

Zürn, 1957'de Fransız ressam ve şair olan Henri Michaux ile tanışır ve Michaux'ın hayalini kurduğu ideal eş tanımına uyduğunu fark eder. Michaux'dan etkilenen Zürn, "Der Mann im Jasmin" (Yasemin Adam) kitabını yazar. Bu süreçte Bellmer'den ayrılan Zürn 1960 yılında şizofreni belirtileri gösterir ve Berlin'de psikiyatri kliniğinde gözlem altına alınır. Kendini toparlayamayan Zürn 1961-1963 yılları arasında Berlin ve Paris'teki psikiyatri kliniklerinde kalır. Zürn otomatik çizimler ve anagramlar ile denemeler yapar ve bu ilk deneyimler "Hexentexte" de, 1954 yılında toplanır.

Unica Zürn, 1950li yılların sonunda ilk hikayelerini yazmaya başlar. Onu ünlü yapan eserleri ve çizimleridir. Paris'e taşınır, aile içi şiddet ve cinsel istismar hakkında eserlerinde yer verir ve bu eserleri, özellikle de "Kara Bahar" adlı eseri yarı otobiyografik özelliği taşımaktadır. Hikayelerinde kadın bedenine yönelik şiddet, genellikle içsel bir diyalogdan oluşan şiddetli bir saldırganlığı gösterir.

"Das Haus der Krankheiten" öyküsünü sürrealistlerin bir yazım özelliği olan otomatik yazma biçimiyle yazmıştır. Bu öyküyü yazdıktan sonra şizofreni hastalığı da belirtilerini göstermeye başlamıştır. Bu hastalık ona bu kitabı yazmada ilham olmuştur. Yaşadığı psikolojik zorluklar yazdıklarına ve çizdiklerine yansımıştır. Zürn'ün görsel çalışmaları; yağlı boya tablolar, sulu boyalar, eskiz çalışmaları, mürekkepli çizimler ve kartpostal çalışmalarından oluşur. Çizimlerinde genellikle tekrarlayan unsurlar mevcuttur; şiddet ve deformasyon bu iki işaret çizimlerinde ayırt edici niteliktedir. Eserleri genellikle hayali bitkiler, insan figürleri ile doludur. Yazılı olan eserlerinin aksine, sanatsal çalışmaları müzayede, galeri ve ulusal arşivler dışında dağıtılmamıştır. 1950li yıllarda yazmaya başlayan Zürn'ün psikolojik sorunları da artmaya başlar ve 1960 yılında "Yasemin Adam" kitabını yazmaya başlar. 1960 yılının sonbaharını Berlin'de geçirir. Bazı davranışları sebebiyle; kaldığı pansiyonda ani öfke patlamaları yaşaması, pansiyonda verilen hizmetlerin ödemesini yapmadığı ve evsiz kaldığı için tutuklanır ve ardından Berlin-Wittenau'daki "Karl-Bonhoeffer-Heilstätten" psikiyatri kliniğine götürülür ve burada altı ay tedavi görür. Zürn'e paranoid şizofreni tanısı konulur. 1961 yılının mart ayında Paris'e döner ama kendisini hala toparlayamamış olan Zürn tekrardan eylül ayında bir psikiyatri kliniği olan Sainte-Anne'de tedavi altına alınır. Bu süre

zarfında çok fazla çizim yapan Zürn sonraki yıllarda Hans Bellmer ile Ermonville'de bulunan yeni dairelerinde yaşasa da daha çok psikiyatri kliniğinde vakit geçirmiştir. Giderek kötüleşen Unica Zürn depresyona girer ve psikotrop ilaç tedavileri almaya başlar.

Unica Zürn, 1967 yılında "Yasemin Adam" kitabını bitirir ve 1969 yılında felç geçiren Hans Bellmer ile görüşmesinden sonra tekrar Neuilly-sur-Marne'deki Maison Blanche kliniğinde tedavi altına alınır. Bu tedavi sürecinde Hans Bellmer'i sürekli ziyaret eder. 1970 yılında Bellmer, Zürn'e bir ayrılık mektubu gönderir. Mektuptan sonra durumu biraz daha düzelir ve 18 Ekim'de hastaneden çıkar ve Hans Bellmer'in kaldığı eve gider. Bellmer ile ilişkisinin devam etmeyeceğini anlayınca ertesi gün "Kara Bahar" kitabında yazdığı sonu kendisi yaşar. Hans Bellmer'in dairesini bulunduğu apartmanın 6. katından aşağı atlayarak intihar eder.

Unica Zürn'ün toplamda altı eseri vardır bunlar:

Hexentexte (1954): Çizimlerin eşlik ettiği anagram şiir kitabı, Im Hinterhalt (1963), Dunkler Frühling- Kara Bahar (1967), Die Trompeten von Jericho (1968), Der Mann im Jasmin- Yasemin Adam (1971), Das Haus der Krankheiten (Brinkmann & Bose und Lilith, 1986), Bu eserlerden "Dunkler Frühling" (Kara Bahar) ve "Der Mann im Jasmin" (Yasemin Adam) Türkçeye çevrilmiştir. Her iki eser de Fransa'da epey rağbet görmüştür.

İKİNCİ BÖLÜM

UNICA ZÜRN'ÜN “YASEMİN ADAM” ADLI ESERİ

İkinci Dünya Savaşı sonrası döneminde insanlar savaşın hayatlarına getirmiş olduğu yıkımla mücadele ederken dönemin yazarları konu olarak romantizm ve kahramanlık öykülerine değil şüphecilik ve gerçekçiliğe önem vermişlerdir. İnsanların yoksulluğunu, acılarını ve savaşın neden olduğu yıkımı ve toplumun psikolojik durumunu ele almışlardır. Savaş sonrası yazarları, sanatçıları yine o dönem yazarlarından olan Unica Zürn bu durumdan her insan gibi etkilenmiştir.

Unica Zürn'ün "Yasemin Adam" adlı eserinden alıntılarla özetlenecektir. Metin altı yaşındaki çocuğun bir sabah yalnızlık hissi ile annesinin odasına gitmesiyle başlar. Annesinin vücudunu tasvir ederken onu *"kirli ruhu örten et"* (sayfa 11) olarak tanımlar ve annesinden uzaklaşır ve ilk hayali belirir "Yasemin Adam". "Yasemin Adam"ın onun için sonsuz teselli olduğunu ama adamın felçli olduğunu, kışın bile yaseminlerin olduğu bahçeye adımını atamayacağını belirtir. Bu adam onun için adeta sevginin resmi olur. Hayatına başkaları girse dahi hayalindeki evliliğe sadık kalır. Bir müddet sonra Paris'e gider ve yazı yazmakta teselli bulmaya çalışır ama bulamaz. Kendini düşüncelerine hapsetmek ve gerçeği unutmak için kendini yazmaya verir ve “dokuz” onun için anlamlı bir sayı olur. Dokuzun yanı sıra diğer sayılara da merak salan karakterimiz iki basamaklı sayıların toplamının dahi dokuz olduğunu tespit eder. Dokuzun görüntüsü onun için ayakta duran, nedense hiç beklenmedik şeylerin geldiği yöne bakan biri gibidir. İki dokuz birbirine yöneldiğinde kalp şeklini alırken iki altının birbirine yönelmesi ile maça asının oluştuğunu görür. Dokuzu yaşamın, altıyı ise ölümün sayısı ilan eder.

Bir gün Paris'te "Yasemin Adam" ile karşılaşır, sonrasında yine anagramlar ve sayılarla uğraşmaya devam eder. Bir müddet Paris'te kaldığı akıl hastanesinden sonra Berlin'e gelir, onu havalimanında karşılayan arkadaşlarının ona *“bize gelişin delice görünüyordun”* (sayfa 30) demeleri hoşuna gider. Bunun yanı sıra kitabın ilerleyen kısımlarında otelde yaşadığı durumdan bahseder. Parasını ödeyemediği için otel sahibinin polise şikâyet etmesi sonucunda karakola götürülen ana karakter polislerle *“Ama ben deliyim, sanırım beni Wittenau'a götürmelisiniz.”* (sayfa 46) der ve hastaneye götürülür. Kitabın geri kalanında akıl hastanesinde geçen zamanları ve "Yasemin Adam"a ithafen

cümlelerin yanı sıra o an içerisinde bulunduğu hissiyatlar da yazılıdır. Unica Zürn hayatını, hastalığının yaşantısına olan etkisini bu şekilde dile getirmiştir.

Ailesiyle, hayatına giren kişiler ile olan ilişkisi ve çocukluğunda babasından, annesinden yeterince ilgi göremediği için psikolojik anlamda kendisini etkilediğinden kendisini anagramlara, çizimlere ve yazmaya vermiştir.

Kadın edebiyatı açısından olaya bakacak olursak, Unica Zürn'ün "Yasemin Adam" adlı kitabı yaşadıklarının yazıya dönüştürülmüş halidir. Doğumundan ölümüne kadar olan hayatındaki her olay onu derinden etkileyip şizofren hastası olmasına sebep olmuştur. Zürn eserlerini sanat camiasında herhangi bir erkeğin adına ve yahut soyadına ihtiyaç duymadan ortaya koymuştur. Akıl hastanesinde kaldığı müddetçe çizimlerine ağırlık vermiş, tedavisi sürerken yazılarını yazmıştır.

Bir kadının başına gelebilecek olayları yaşamış olması, ailesi, arkadaşları, en önemlisi sevdiği adam tarafından görmezden gelinmek, sevilmemek, yaşadığı travmatik olaylar onu sanata yönelmesinde tetiklemiştir.

Unica Zürn'ün intihar etmesindeki en büyük etkenlerden biri de sevilmemektir. Küçüklüğünde babasından ilgi görmeyen kız çocukları büyüdüklerinde babalarına benzer erkekleri hayatlarına tıpkı Unica Zürn' de olduğu gibi dahil ederler, onları severler ve seilmeyi beklerler. Sevilmediklerini hissettiklerinde ise sonu hüsrana biter.

2.1. YASEMİN ADAM ADLI ESERİN KARAKTERLERİNİN TANITILMASI VE ANALİZİ

Bu bölümde ana karakterimizle başlayıp sırasıyla onda bir izlenim bırakan diğer karakterler de ele alınacak ve incelenmeye çalışılacaktır. Bu bölümde eserden alıntılarla analiz yapılmaya çalışılacaktır.

Ana karakterimiz: İsimsiz, şizofren ve eser boyunca hastaneden hastaneye serüveni olan bir kadındır. Ana karakterimizin sırasıyla çocukluğu, gençliği, kadınlığı, ailesi ve arkadaşları hatta sevdiği adam tarafından bile asla tam sevgi görememiş birisidir. Eser boyunca kendisini etkileyen karakterler gelip geçmiştir, hepsi de ona bir tecrübe katmıştır.

Anne: İlk bölümde anne figürü önemli bir yer edinmektedir. İlk başta korkudan bir sığınak olarak gördüğü anneden bir anda nefret etmeye başlar. Annesini babasından

kıskanan bir kız çocuğu ruhuna sahiptir. İlk bölümde mecbur kaldığı için annesine sığınmış ama hemen pişman olmuştur.

Doktor Mortimer: Hastane serüveninin ilk doktoru olmakla birlikte ona hemen hemen her şeyi hatta dilek dilemeyi dahi yasaklayan kişidir. Doktor Mortimer ona fazlasıyla aptal gelmektedir çünkü yaptığı her şeyini, hayallerini dahi sansürlemeye çalışan ve kendisini kısıtlanmış hissetmesine sebep olduğu için seilmeyen bir karakterdir. Kısa bir an içerisinde Berlin'den bir arkadaşı aynı zamanda oyuncu olan Ernst Schröder'i görmekte ve çok heyecanlanmakta anlık duygu durumu yaşandıktan sonra tekrar aynı haline dönmektedir. Havalimanında onu bekleyen arkadaşları: aslında eser boyunca bu arkadaşlar ana karakterimiz üzerinde yoğunlaşmakta onu bulunduğu durumdan kurtarmak amacıyla ellerinden geleni yapmaktadırlar. Bunlar aynı zamanda ona “*Deli gibi görünüyordu.*” (sayfa 30) cümlesini kuran ilk insanlardır. Bu cümle onu yeterince mutlu eder. Onlarla birlikte belli bir zaman geçirdikten sonra yine hastaneye alınır, bu arkadaşlarıyla hastane arasındaki durum eserin neredeyse sonuna kadar devam etmektedir. Eserin ilerleyen bölümlerinde kocasının ona dokunduğunu hissetmediği bir gecede “Beyaz Adam” oğluna hayat vermiştir ve dokuz ayın sonunda çocuğunu kucağına aldığı anda kendi çocukluğuna ait eski anılarına döner ve bu çocuk imgesi ona kendi çocukluğunun yanı sıra sevdiği insandan bir çocuğunun olmasının vermiş olduğu mutluluk düşüncesi anlık da olsa onu bir nebze olsun var olan durumdan biraz uzaklaştırır.

Kızıl saçlı kız ve şişman kadın: hastanede olduğu bir gün yatağının yan tarafında getirilen kızıl saçlı kızın hastaneye getiriliş sebebini duymasıyla birlikte tüm dikkatini ona çevirir. Kız evde yalnızken intihara kalkışır ve damarlarını keser. Kan öyle şiddetli akar ki ölmekten korkmaktan çok evin temizliği için çağırmış olduğu itfaiyecileri onu hastaneye getirirler ve böylelikle ana karakterimiz ile yakınlaşırlar. Kızıl saçlı kız ile sohbet ederken birden şişman bir kadın aralarına dahil olur. Bu şişman kadın ise kendisini dördüncü kattan aşağıya bebeğiyle birlikte atarak intihar teşebbüsünde bulunur, nedeni ise bebeğin babasının onları terk etmesidir. Her iki karakter de intihar sebebiyle bulunduğu hastaneye geldiği için ana karakterimizin dikkatini oldukça çeker, bunun nedeni ise eser boyunca intihar düşüncesinin aklının bir köşesinde olmasıdır. Aslında intihar eserin temel düşüncesi olarak baz alınabilir çünkü eser boyunca ana karakterimizin aklının bir köşesinde intihar olgusu bulunmasının yanı sıra bu iki karakterin hastaneye

getiriliş amacı, yaşayış ve düşünce biçimleri birkaç sayfa boyunca ana karakterimiz tarafından dikkatle takip edilmektedir.

Eser şizofren bir yazarın hayatıyla iç içe olduğu için ana karakter ve yazar arasında çok fazla benzerlik vardır. Yan karakterlerden ziyade kendi dünyasını, düşüncelerini, halüsinasyonlarını yazıya döktüğü için eserde üzerinde durulan bir karakter olmamakla birlikte karakterlerin hemen hemen hepsi belirli kısımlarda var olup eserin büyük bir kısmı ana karakterin düşüncesi, hisleri ve yaşantısı üzerinde durmaktadır.

2.2. “YASEMİN ADAM” ADLI ESERİNDE UNICA ZÜRN’ÜN ANA KARAKTERİNE YANSIMASININ PSİKANALİTİK AÇIDAN İNCELENMESİ

Bu bölümde Unica Zürn’ün eserine hastalığının yansımaları “Yasemin Adam” adlı eserinden örneklerle birlikte verilmeye çalışılacaktır. Ana karakter bir bakıma Unica Zürn’ün kendisi de diyebiliriz. Eserde konuya çocukluğundan giriş yapan Zürn önce ayna metaforuyla karşımıza çıkar. Bu ayna metaforu çocukluğunu simgelemektedir:

“Altı yaşındayken, bir gece rüyasında odasının duvarına asılı maun çerçeveli aynanın içinden geçirildiğini gördü.” (sayfa 11)

“Bu uzun yol küçük bir eve ulaştırıyor onu. Evin kapısı açık. İçeriye giriyor ve kendini bir merdivenin başında buluyor. Masanın üzerinde küçük, beyaz bir kart var. Üzerindeki ismi okumak için kartı eline aldığı sırada uyanıyor.” (sayfa 11)

Bu kısımda ana karakterin rüyadayken ayna vasıtasıyla çocukluğunun derinliğine geçiş yaptığı, eve doğru gittiği ve Grünwald’daki evine ulaştığını simgelemekle birlikte kartta ismi okunamayan kişi ana karakterin arzu nesnesidir ve bu arzu nesnesini asla bulamayacaktır. Aslında bu rüya bir türlü kavuşamadığı babasıyla temas edebildiği yerdir. Uyandığında ise teselli bulmak için annesini aramasıyla devam etmektedir.

“Bu sabah açıklanamaz bir yalnızlık hissiyle annesini odasına gitti. Şayet mümkün olsaydı hiçbir şey görmemek için geldiği yere geri dönebilmek.” (sayfa 11)

Rüyasında notta yazan ismi görememek onu derinden yaralar, ana karakter annesine sığınarak kendi varlığından kaçmak istemektedir.

Zürn’ün “Yasemin Adam”ı onun hayallerinin bir parçasıdır. “Yasemin Adam”, baba figürünü temsil etmektedir çünkü Unica Zürn’ün babası subaydır ve her zaman ailesiyle birlikte olamamaktadır. Ama eserde bahsedilen “Yasemin Adam” felçlidir ve onu hiçbir yere bırakıp gidemez.

“İşte o zaman ilk kez hayal belirir: Yasemin Adam! Sonsuz teselli! Rahat bir nefes alarak, karşısına oturur ve bakar. Adam felçli! Ne şans. Kışın bile yaseminlerin açtığı bahçedeki koltuğundan hiç ayrılamayacak.” (sayfa 11)

Unica Zürn’ün iç dünyasında “Yasemin Adam” felçli ve onun yanından bir yere ayrılamayacaktır. “Yasemin Adam” babasından farklı olarak daha büyüleyici ve onun değişmiş versiyonudur. “Yasemin Adam”ın felçli olması da Zürn için mükemmeldir. Onun için ideal erkek figürü asla evden bir yere gidemez ve bu sebeple onu terk edemeyecek veyahut onu canavar görünümlü annesiyle yalnız bırakmayacaktır. Hatta “Yasemin Adam” ile hayallerinde evlenir.

“Onunla evlenir. Kimsenin bilmemesi güzeldir. Bu da onun ilk ve en büyük sırrı olur.” (sayfa 12)

Zürn’ün “Yasemin Adam” a duyduğu hayranlık aslında onun babasının idealize edilmiş bir versiyonu olduğunu ancak babasının aksine “Yasemin Adam”ın tekerlekli sandalyeye bağlı olması ve hareket edememesi Zürn’ün hayalinin bir parçasıdır. “Yasemin Adam” Zürn’ün kalbinde arzusun ve deliliğinin bir sembolüdür.

“Yasemin Adam” kitabında Zürn, Yasemin Adam’ın gerçek hayattaki versiyonu olduğuna inandığı Henri Michaux isimli bir sanatçı ile tanışır. Zürn, Michaux ile 1957 yılında Paris’te bir odada tanıştığını ve onun çocukluk hayaline olan benzerliğinden etkilendiğini eserinde anlatır:

“Paris’te, bir odada Yasemin Adam karşısında duruyor. Bu karşılaşmanın şoku öylesine büyük ki bunu atlatamıyor. O günden sonra yavaş yavaş aklını kaybetmeye başlıyor. Çocukluk hayalinin görüntüsüyle bu adamın görüntüsü birbirinin aynısı. Tek bir farkla, o felçli değil ve burada onu çevreleyen yaseminlerle dolu bir bahçe yok.” (sayfa 13)

Bu karşılaşmanın yaratmış olduğu şok o kadar büyüktür ki bu durumu kavramakta ve atlatmakta zorlanır ve o günden itibaren yavaş yavaş aklını yitirmeye başlar ve zihnini sayılarla meşgul etmeye çalışır.

“Kendini düşüncelerine hapsetmek, gerçeği unutmak için el yazısına gömülüyor: ‘9 Sayısı Şerefine” (sayfa 13)

Bir müddet eserde sayılarla ilgilenir. 9 rakamını önce çarpma işlemi ile ele alır daha sonra ise 9 sayısının görüntüsü dikkatini çeker. 9 rakamı ile kalmayıp 6 ve 8 rakamını da görüntü ve anlam açısından incelemeye çalışır.

“Diğer rakamların görüntülerine merak salıyor ve 8 rakamını inceliyor. Onu dikey şekilde ikiye bölüyor ve birbirinin gözlerine bakan iki tane üç elde ediyor.” (sayfa 14)

“9, 9 ile karşılaştığında ayakları aşağıda birbirlerine yöneliyor ve tutkuyla alınlarını birbirine yaslıyorlar. Ve kalp şeklini oluşturluyorlar.” (sayfa 14)

“9’u yaşamın, 6’yı ise ölümün sayısı ilan ediyor.” (sayfa 15)

Ana karakterin rakamlarla uğraşı aşırı bir düşkünlüğe dönüşür ve bu üzerine uğraştığı rakamlar her yerde karşısına çıkmaya başlar. Her ne kadar kendisini rakamlarla meşgul etmeye çalışsa da yine “Yasemin Adam” ı unutamaz. Onu unutmak için üç kere aynı filmi izler. Filmdeki erkek karakter bile bir müddet sonra “Yasemin Adam” a benzer. Film izledikten birkaç gün sonra filmdeki kişiyle karşılaştığında şaşkınlığı daha da artar ve Paris’e gitmeye karar verir. Paris’e gitmeyi teklif eden arkadaşı ona anagramlardan bahseder ve bu anagramların nasıl yapıldığını göstermesinin yanı sıra otomatik çizim yeteneğini de keşfeder. Anagramları öğrendikten sonra Paris’teki otel odasında, mendilinde iki harf görür “HM” Bulunduğu otelin adı ise Hotel Minerva’dır. Denk geldiği her şeyin monogramını zihninde canlandırır. Eserde ilerleyen bölümde ise PING sesiyle karşı karşıya kalır.

“İşte! Karşıdan gelen ilk işaret! Berrak, sert bir ses. Bir tını. Bir çelik üçgenin tınlaması gibi: PİNG! İstese de istemese de bu ‘PİNG’ bir emir.” (sayfa 19)

Bu sesi kendisine bir emir olarak gören ana karakterimiz her ping sesinde halüsinasyon gördüğünü düşünür:

“Birden onu görüyor ön planda, çocukken ilk gördüğü gibi. Ayakta ve kollarında kendisi, altı yaşındaki haliyle, onunla evlendiği zamanki hali.” (sayfa 20)

Bilinçaltında yer alan olayları zihninde canlandırır ve halüsinasyon hali gerçekleşir ve bu uyarı niteliğindeki sesi duyduğunda ise tam anlamıyla kendisine gelir. Bu sestten sonra ise anagramlar ile uğraşmaya başlar. Önce rakamlar sonra ses ve en sonda ise anagramlar onun en büyük uğraşı olur. Bu süreçte onu Paris’e getiren adamla uzun bir müddet arkadaşlığını keser hatta yeni bir başlangıç yapmak için Berlin’e dönme kararı alır. Berlin havaalanına geldiğinde onu karşılayan arkadaşlarının ona karşı olan söylemlerinden hoşnut kalır.

“Havalimanında bize doğru gelişin delice görünüyordu. Ve bu kelimenin yanında ilk kullanılıştıydı. Bunu tabii kabul ediyor, hoşuna gidiyor, bu kelime: Deli.” (sayfa 30)

Uzun bir aradan sonra şehrini yeniden görmesi onun için hayal kırıklığına sebep olur. Şehrin çocukluğundaki gibi olmaması onu derinden etkiler ve hayal dünyasında şehrini eski haline döndürmek ister. Kendi şehrine döndüğünde yaşadığı güzel şeylerin yanı sıra travmalarının tetiklenmesi, kendini huzursuz hissetmesi sürekli düşüncelere dalması çocukluğuna, gençliğine dair birçok anının canlanması. Hatta kendisinin yok sayıldığını ima eder.

“Gerçekten on beş yaşından beri, evdeki bu görünmez gezintiyi yapmadığı tek bir gün bile olmadı.” (sayfa 35)

Daha sonrasında ise evdeki varlığından emin bir şekilde evine tekrar döneceği ve bir daha asla terk etmeyeceği fikrine varır, hatta bu fikrini bile yasemin ile bağdaştırır.

“En güzel, inanılmaz fikirler açmaya başlıyor, yasemin gibi.” (sayfa 35)

Yasemin çiçeğine olan bu ilgisinin sebebi yasemin çiçeğinin yıl boyu herhangi bir dönemde açmasıdır. Bu nedenle yaseminin yıl boyu ona eşlik edeceği düşüncesi bile heyecanlanmasına yeter. Ana karakter kendi dünyasında öyle yalnızdır ki yıl boyu açan bir çiçeğin varlığı onu çok sevindirir. Özlem duygusu ana karakterimizin zihninin çalışmasını teşvik eden en güçlü motorlardan biridir, diğeri ise halüsinasyonlarıdır.

Eserin belirli bir bölümünde anagramlarında sürekli yinelenen HM monogramlarını Herman Melville’e ithaf eder. Bunun sebebi ise Herman Melville “Moby Dick” eserini İngiltere’ye yolculuğu esnasında İrlandalı kadınla karşılaştığı esnada yazmış olmasıdır. Bu karşılaşmanın tekrarının olamaması ana karakterimizi etkilediğinde o da yazdığı yazıları yakması için “Yasemin Adam”’a göndermiştir. Tek başına yürüyüş yaptığı sırada daha öncesinde operasyon geçirdiği hastanedeki doktoru ile konuştuğu esnada doktorunun hastalığını sorması onu utandırır ve geçirircesine “kalp çarpıntım var” diyerek bulunduğu alandan uzaklaşmak ister. Bu olaydan sonra ana karakterimizi arkadaşları eskici dükkanına götürüyorlar ve kendisini oraya ait hissederek.

“Burada her obje onun için yerleştirilmiş gibi aralarından geçiyor ve şenlik havası artıyor. Birden kendisini eski bir laternanın önünde buluyor. Kolunu hareket ettiriyor, çalan eski vals dinlerken ağlamaya başlıyor.” (sayfa 36) Bu kısımda geçmişteki mutlu olduğu günleri hatırlar ve o yaşantısına bir özlem hissederek. Eskici dükkanında yapmış olduğu bazı hareketlerden dolayı dükkândan dışarı çıkartılır ve arkadaşlarının *“Durum böyleyse Wittenau’a gidersin.” (sayfa 37)* cümlesinin ne manaya geldiğinin farkındadır.

Orada deliler yaşamaktadır, yapmış olduğu davranışlar ona normal geldiğinden arkadaşlarının bu çıkışlarına anlam veremez ve bunun üzerine bulunduğu yeri terk ederek bir pansiyona gider. Pansiyonda ve çevresindeki insanlara normalmiş izlenimi vererek onların güvenlerini kazanır. Pansiyonda kendisini köşeye sıkıştırılmış gibi hisseder tıpkı Wittenau’da olduğu gibi. Kendisinin oraya kilitlendiğini düşünerek odadan çıkabilmek için kapının cam kısmına vazo fırlatarak kurtulabileceğini varsayar. Ama o sırada pansiyon sahibinin olan biteni polise anlatmasıyla göz altına alınacağını bilen ana karakterimiz pansiyondan kaçarak yolda karşılaştığı bir adamın evinde bir gece kaldıktan sonra oradan ayrılır. Bir barda telefon görür ve üç defa 9’u çevirir. 999 büyük hipnozcinun numarasını çevirmiş gibi bir hissiyattır ama 999’u çevirdiğinde deniz kabuğunun kulağa tutulmasıyla gelen uğultu sesi gibi bir sesle karşılaşır.

“Sokağa çıkıyor ve nereye gideceğini bilmiyor. Mutsuz.” (sayfa 44)

Bir kuaföre girer ve saçını yıkatar, saç yıkandıktan sonra parasının olmadığını söyleyince kuafördekiler polisi ararlar ve ana karakterimiz tutuklanır. Mahkemeye çıkartıldığında ise hâkime kendisinin şizofren olduğunu ve Wittenau’ya götürülmesi gerektiğini söyler ve akabinde Wittenau’ya götürülür. Hastaneye götürüldükten sonra verilen ilaçlarında etkisiyle;

“Ben üzücü bir vakayım, istisnai bir vaka. Bütün dünya basını gözlerini üzerime dikti. Ben dünyanın görebileceği en garip vakayım. Benim hakkımda bir gazete haberi yapılmak üzere...” beyanında bulunur. (sayfa 48)

Daha öncesinde de tımarhanede kalmıştır fakat böylesi bir durum yaşaması onu derinden etkiler bunun sebebi de kendisinin tımarhanede olduğunu fark etmesidir. Hatta kendisini bu duruma düşürenin, sürekli hipnotize edenin Yasemin Adam olduğunu düşünmektedir.

Tımarhanede kaldığı süre boyunca tekrar eden “Ping-Ping-Ping” sesleri yine onda bir şeyler çağırıştırır. Bütün mutluluğunun bu sese borçlu olduğunu hisseder, çünkü bu ses onu içinde bulunduğu ve çıkamadığı hayal dünyasından çekip almaktadır. Tımarhanede günde iki kez aldığı ilaç onda farklı düşünceler, halüsinasyonlar oluşturur. Kısa süre sonra psikiyatrina irade gücüne sahip olan bir hipnozcinun bütün yollarda onu hipnoz ettiğini söyler. “Ping” sesinin Paris’te gittiği hipnozcinun girişteki uyarı sesine benzettiğini ifade eder.

Burada Paris'teki hipnozcusunun Hans Bellmer ya da Henri Michaux olduğunu ve ping sesini onlarla ilişkilendirdiğini üstü kapalı belirtmektedir. Eserin ilerleyen bölümlerinde hastanedeki bir arkadaşının *“Ben kendimi bebeğimle birlikte pencereden attım, diye açıklıyor (Ah! Ne güzel şey kendini öldürmek ve sonra tekrar yaşarken bulmak!)”* (sayfa 57) Bu cümle aslında Zürn'ün kendi düşüncelerine ve hayalindeki ölüme o kadar yakın ki kendisini bu şekilde düşünürken bile kendinden geçer. Hastanede ona verilen ilaçlar onu biraz yatıştırırsa da halüsinasyon görmeye devam eder ve Yasemin Adam birdenbire Sıradan Adam'a dönüşür.

“Sıradan Adam'ın onu ne kadar az ilgilendirdiği dikkate şayan. Dokunuşları, sözleri ona cazibesiz geliyor. Tüm hayatı boyunca neyi beklemişti inatla? Ne ummuştu? Biri diğerine benziyordu ve sadece zekâ anlamında bazen bir fark oluşuyordu. Çok sonra, Paris'e döndüğünde orada bir psikiyatr, onun hakkında konuşurken, onu düşüncelere iten o ilginç sözleri söylüyor: “O bir aziz.” (sayfa 62)

Yasemin Adam'dan birdenbire soğumasının sebebi Yasemin Adam'ın ulaşılmaz oluşudur. Hep hayallerde onunla buluşmak zorunda kalması, onu yıldırılmış ve aldığı ilaçlar sebebiyle de bakış açısı, görmüş olduğu halüsinasyonlar değişiklik göstermiştir. Bulunduğu ortamdaki insanlar daha çok dikkatini çeker. Bir müddet sonra iyileştiği düşüncesiyle hastaneden ayrılmak istese de doktoru bunu onaylamaz. Bunun üzerine doktoruna *“Dışarıda yeni bir hayata başlamak için cesaretini henüz toplayabildiğini, okuma ve çizme yeteneğini geri kazandığını ve aylarca buraya hapsedilirse bu cesareti yine kaybedeceğinden korktuğunu söylüyor.”* (sayfa 67) ne söylediyse hastaneden çıkmasına müsaade edilmez. Bunun üzerine kara depresyona girer. Kara depresyonun onun için anlamı gün geçtikçe hiçbir eylemde bulunmamak etrafındaki insanlarla iletişime geçmemek ve hatta düşünmenin dahi onun için güç hale gelmiştir. Bu içinde bulunduğu durumun ruhunun çalışmadığının göstergesi olarak görür. Bir müddet sonra zekâ testi yaparlar, ona giriş kısmı verilen ama sonu getirilmeyen hikâye verirler, hikâyenin sonunu yazmasını isterler. Elinden geldiğince ilgisiz şeyler söyler doktorlara, eğer gerçekten aklından geçenleri söylerse başına neler geleceğinin farkındadır. Eğer hikâyeyi kafasında dolaşan intihar düşünceleriyle süslese doktorun onun hastaneden çıkmasına asla müsaade etmeyeceğini bilir, o yüzden daha pozitif cümlelerle hikâyeyi tamamlamayı tercih eder. Daha sonrasında doktorların onun çizimlerini, gazetede yayınlanan hikâyelerini okuyup *“özel, alışılmışın dışında bir vaka”* olduğunun farkında olmalarına rağmen yine hastaneden çıkarılmayan ana karakter her şeyin üst üste

gelmesiyle birlikte odasında bulduğu küçük bir cam kırığıyla intihar etmeye çalışır ama onda da başarılı olamaz hemen yakalanır ve intihar edemediği için büyük bir utanç duyar. Hastanede bulunduğu müddetçe kendisine en yakın yine kendisinin olduğunu düşünür, kendisini ne hastanedeki hastalar ne doktorlar ne de hemşireler anlamamaktadır. Genç bir kızın nöbet salonuna getirilmesiyle dikkati bir nebze olsun bu kızın üzerinde olur. Bu kızın hayat hikayesi ana karakterin çok dikkatini çeker, ailesi çiftçi olan bu kızın abisi delirip tımarhanede kaldığı sırada hayatına son vermiştir, kız yaşadığı bu olaydan bir müddet sonra halüsinasyonlar görmeye başlamıştır. Oldukça dikkatini çeken bu olayları ilgiyle dinler. Her ne kadar bu kız çocuğunu teselli edecek hiçbir söz bulamasa da bir süre boyunca mutsuz olan bu genç kızla uzun süre koridorlarda yürüyüş yapar. Bu hastanede kaldığı müddetçe hemen hemen her gün yeni insan gelir ve her birinin ayrı özelliği dikkatini çeker. En son aralarına katılan bir kadın dört hemşire ile hastaneye getirilir ve kadına sakinleştirici iğne yaparlar ve bu ilaç onda cinsel bir kriz başlatır. Bu duruma şahit olan ana karakterimizin hayal dünyası tekrardan canlanır ve o esnada: *“Tımarhanenin içinde bir genelevin hayali mi kuruluyor yoksa?”* (sayfa 78) sorusu aklına gelir. Bu durumda yaşadığı travmaların yansıtılmasıdır.

Hastanede kaldığı müddetçe düşünmek, konuşmak ve benzeri eylemlerde bulunmak bile zor gelir ona, artık cesaretini kaybettiğini düşünür.

“Hiçbir şey görmek istemiyor insan. Oda bıkılacak kadar çok görülüyor çünkü. Daha fazla devam edilemiyor, çünkü yavaş yavaş cesaretinin sonuna geliyor insan. Ama cesaret söz konusu bile değil artık. Peki, neden değil? Neden sonsuza kadar burada kalmam ki?” (sayfa 80)

Bu durumunu fark eden arkadaşları sık sık ziyarete gelerek onu cesaretlendirmeye çalışırlar. Bu durumdan rahatsız olan ana karakterimiz artık onu ziyaret edenlerle konuşmak istemez. Onlar bir şey sorduklarında cevap vermek neredeyse imkânsız hale gelir. Ziyaretçileri onu tekrar ziyaret ettiklerinde *“Buradan çıkmalısın! Bir şeylerle ilgilenmeye çalış. En azından bir başlangıç yap!”* *“Artık bir geleceğim yok. Kabiliyetsiz oldum, hiçbir şeye kabiliyetim yok artık.”* (sayfa 81) diyerek gelen her türlü psikolojik desteği reddeder, sebebi ise hala hastanede tutulmasıdır. Bir müddet sonra doktor artık arkadaşlarının onu her gün ziyarete gelmelerini hatta onu dışarı çıkarmalarına dahi izin verir. Arkadaşları doktorla konuşup onu Wittenau’dan çıkarmak isterler. Bu fikir ona Paris’e gitme isteği uyandırır. *“Paris’in hayalini kurmaya başlıyor. Neredeyse her gün yazarak onu ayartmak istercesine en güzel kartpostalları gönderiyor. Mektuplarında*

ondan (Hans Bellmer'den) tekrar kendisiyle yaşamasını istiyor. Ona geri dönmek istiyor.” (sayfa 82) Artık hastaneden çıkması için büyük gerekçe, hayatının aşkına kavuşma arzusu onu daha da heyecanlandırır. Hastaneden çıktığında arkadaşlarının yanında bir müddet kalacak olması duygu durumunu yeniden tetikler, hastaneden çıkmak istemesinin sebeplerinden biri de Paris'teki aşkına ulaşmaktır. Bir müddet arkadaşında kalan ana karakterimiz orada bulunmaktan çok sıkılır ve kendi hayatını yazıya dökmeye karar verir. Bu uğraşı onu arkadaşından uzaklaştırır, bunun sebebi de hastaneden çıkar çıkmaz aşkının yanına değil de arkadaşının yanına götürülmesidir. Bir gün arkadaşının yanından kaçma cesareti artar ve bir şekilde arkadaşının yanından ayrılıp Paris'e dönüş yapar. Paris'te Hotel Minerva'ya gider ve anılarını tazeler. Tekrardan monogramlara, anagramlara ilgisi artar. Kaldığı otelde çocukluğunun geçtiği evin hayalini kurar. En güzel anılarının geçtiği kutsal alanın. Tam eski anılarını hayal ederken birden kendisini bir sahnede dans ederken hayal etmeye başlar, sonra bir kenara çekilip kendisini izlemeye başlar. Bu hayal aleminin içindeyken birden yılanı daha sonra kaplana ve sonrasında akrebe dönüşür ve bu durumu ürkütücü olarak görür. Akrep haline geldiğinde kendi iğnesini kendine sapladığında ruhunda bir acı hisseder ve *“Bunun bir anlamı yok, bu küçük bir seremoniden başka bir şey değildi... Bu sözü duyan Beyaz Adam bir daha belirmemek üzere onu terk ediyor.”* (sayfa 91)

Bu olay sonrasında yine sayılarla uğraşmaya başlar, hatta sayıların anlamının olduğunu bilir: *“1- asil, yalnızlığın rakamı, 2- diğerlerinin yanında yaşama şansı olan kişilerin rakamı, 3- çocukların rakamı. Belki de bazı büyülerin ve umudun, 4- aile rakamı, 5- Haa! 5 kesin gizli derneklerin rakamı, 6- ölüm rakamı, 7- uğursuzluk rakamı, 8- sonsuzluğun soluksuz rakamı, ve nihayet: 9- Hayat!”* (sayfa 92)

Bu sıralamaları yaptıktan sonra etrafında olup biteni gözlemler duyduğu her sesi kafasında sorduğu soruların, konuşmaların cevabı olarak nitelendirir. Artık kendi kendini maddi anlamda iyi duruma getirmesi gerektiğinin farkındadır. Bir huzur evinde oda hizmetlisi olarak çalışmaya başlar ama orada da durmak istemez ve işten ayrılması gerektiğini huzurevi müdiresine söyler. Bu işi bulmasını sağlayan adamı ararlar ve onu gelip götürmesini söylerler. Adam ana karakterimizi alır ve şehre götürür. Bu olaydan sonra bir resimle karşılaşır *“Resmin adı: Rencontre avec Monsieur M (ma Mort). (*Bay M ile ölümüm) bu resim bana ait.”* (sayfa 95) Ölüm, ölme düşünceleri git gide zihninde daha fazla yer edinmeye başlar. Otelde olduğu bir gün kırmızı renkteki terliklerini artık ihtiyacı olmadığı düşüncesiyle camdan aşağı atar ve otelin sahibi polisi arar. Karakola

götürülen ana karakterimiz polis merkezinde sandalyeye oturmuş beklerken aklına yıllar önce okumuş olduğu şiir gelir: *“Ekmek ağacını dikeceğim. Henri Michaux. İnsanlar içinde kim başarmıştı ki ekmek ağacı dikmeyi?”* (sayfa 97) Henri Michaux onun ruhunu doyuran ekmek niteliğindedir, o olduğu sürece aç kalmayacağını düşünür. Polis merkezinde hiç konuşmasına izin verilmeden başka bir yere götürülen ana karakterimiz sessiz bir grup adamın karşına çıkarılır. Burada bir müddet etrafı analiz ettikten sonra ikinci odaya götürülür ve kendi kendine iki farklı cümle kurar: *“İnsan kendini bulur. Kendini kaybeder. İnsan yukarı çıkar, aşağı iner.”* (sayfa 99) Bir müddet kendi kendine konuştuktan sonra kendisini yeni bir odada bulur ve oradaki hemşireye nerde olduğunu sorar “St. Anne Hastanesi’nde” olduğu cevabını alır. Ama burada yatağında sigara içmesine izin verilir ve bu onu rahatlatır. Aklına ilk gelen anagramı şöyle betimler: *“Evrenin Can Çekişi!”* *“Ya da diğer bir deyişle: “Burada kâinatı ölüm döşeğinde görüyorsun.”*(sayfa 100) Hastanedeki ilk günü düşüncelerle geçer. Burası da ona göre Wittenau’dan farklı değildir. Yemekhanede yemeğini yemeyip gizlice tabağındaki yiyecekleri çöpe atar ve bu durumun fark edilmesiyle başına bir hemşire getirtilir ve yemeğini zorla yedirirler. Wittenau’daki kötü hatıraları korkunç bir şekilde kendini tekrar ettiğini düşünür. Hemşireler kendi arasında konuşurlarken “Je desçent” kelimesi ona Beyaz Adam’ı çağırıştırır: *“Şehrin diğer ucunda Beyaz Adam’ın ülkesi. Belki karşısındaki boş koltuğa dalmış, belki bakışlarını benzer loş bir ışığa dikmiş. Ah, bu tür karşılaşmalar konusundan ondan daha büyük ve eski bilgilere sahip olduğundan emin! Bu ikinci ve üçüncü gece aynı şekilde tekrarlanıyor, sonra bir daha tekrarlanmıyor.”* (sayfa 105) Ne zaman “Je desçent” kelimesini duysa aklına hemen Beyaz Adam gelir, onu bu kelimeyle bağdaştırmıştır. Hastanede kaldığı müddetçe birçok defa ilaçları değiştirilir. Artık rutinlerini yerine getirmek bile istemez, ağır depresyonu devam eden ana karakterimize doktoru birkaç refakatçi ile sergiye gitmesine izin verir ama yine aynı duygu durumları devam eder: *“Zaman geçiyor. Bir yıldan fazla oldu. “Depresyonu atlatmanın bir yolu yok mu?” diye soruyor bir psikiyatra ve onun dikkatli cevabı şöyle: “Bu aylar sürebilir.”* (sayfa 108) Zaman geçtikçe kendini biraz daha iyi hisseden ana karakterimiz artık anagram yazabileceğini, çizim yapabileceğini düşünür ve ona beyaz bir kâğıt verilir ve hızlıca çizer: *“Bu şekilde hiç sahip olmadığı aileyi çiziyor ve onlar tarafından evlat ediliyor. Dudaklarının kenarında bir gülümseme olan, kedi gözlü, suskun, sabırlı bir aile.”* (sayfa 109) Bu çiziminden sonra iki ayrı anagram yazar.

Eserin sonunda ise ana karakterimiz artık hastaneden taburcu olur ve şu cümleler ile ayrılışını anlatır: *“Onu bırakıyorlar. Paris’e dönüş. Beyaz bir manto giyiyor ve içinde, önce farkına varmadan, yeni, kara bir depresyona yürüyor.”* (sayfa 120)

“Ping sesinin, tanımadığı ve önemsiz bir kadının tabaklarını yıkadığı zaman ortaya çıktığını ve dokuz çekiç darbesinin duvardaki bir taşı parçalamak için gerektiğini anlamaya bağlı her şey. Peki bu bir kurtuluş olabilir mi?”(sayfa 120)

Eser boyunca anagramlarla, sayılarla uğraşır. Anagramlarla ve sayılarla uğraşmasına sebep olan şeyin içerisinde bulunduğu özlem duygusu olduğunu ama aynı zamanda onu bu uğraşa teşvik eden duygunun da özlem olduğu düşüncesindedir. Eserin sonunda dahi “Ping” sesi “9” sayısı onun için bir şeyler çağrıştırır. Çocukluğu, gençliği ve tekrar eden intihar düşünceleri, hastane serüveni hayatını farklı yönde etkiler. Verilen ilaçlardan kaynaklı depresyon hali ve kimsenin kendisini anlamaması, zihnen ve bedenen yoran halüsinasyonları onu dünyadan soyutlar. Ana karakterle yazarın hayatının benzerliğini gördüğümüz bu eserde ana karakterinin intihar ettiği ya da yaşamına devam ettiği hakkında herhangi bir bilgi verilmemekle birlikte eserin sonunda *“Bu bir kurtuluş olabilir mi?”* (sayfa 120) cümlesi aslında hayatına istediği şekilde devam edebilme umudu taşımaktadır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

“YASEMİN ADAM” ADLI ESERİN PSİKANALİTİK AÇIDAN İNCELENMESİ

Sigmund Freud'un uygulayıp “psikanaliz” adını verdiği psikoterapi yöntemi, "katarsis" (arınma) denilen teknikten doğmuştur. Psikanaliz insanın içerisinde var olan sevgi, öfke, üzüntü ve özlemlerini içermesinin yanı sıra insanın çocukluğunda yaşadığı travmalar ve bu travmalar sonucunda kişinin karanlığı yani bilinç dışında kalan kısımdır. Bilinç dışı bir diğer deyişle bilinçaltıdır, insanın yaşadığı ve bastırdığı bazı duyguların bilinçaltına atılmasıyla ilerleyen yıllarda kişinin karşısına farkında olmadan çıkacaktır. 19. yüzyılın sonlarına doğru Freud şahısların bilinçdışı çözümlemelerini yapmak amacıyla bu kuramı geliştirmiştir. Psikanaliz edebi eserlerin çözümlemesinde etkili bir yöntemdir. Psikanalitik edebiyat eleştirisi kuramı eseri anlamak için yazarın biyografisini, kişiliğini, hayatını ve bilinçaltının eserlerine nasıl yansıdığını göstermektedir. Karakterlerin yaşadığı olaylar, bu kişiliklerin çocukluk çağında dış dünyayla olan ilişkilerini belirlemektedir. Elektra kompleksi, Freud'un bir görüşü olan Oedipus kompleksinin kız çocukları için geçerli olanıdır. Çocuğun anne ile babası arasında bulunan duygusal bağın, sevginin farkına varmasıyla, kız çocuğunun babasını kıskanmaya başlamakla birlikte annesini kendisine rakip olarak gördüğü gibi aynı zamanda düşman olmasıdır. Unica Zürn'ün bir kadın olarak bu edebiyatın içerisinde olması kadın edebiyatı hakkında biraz bilgi sahibi olmamızda katkısı vardır. Öncelikle *"Kadın Edebiyatı" kavramı Alman yazar ve şair olan Ulla Hahn "ilk kez 19. yüzyılda erkekler tarafından ortaya atıldığını"*¹⁵ belirtir.

Kısaca bu konuya değinmek gerekirse kadın edebiyatı, kadınların kendilerini özgürce ifade etmelerini ve duygularını eserlerine aktarmalarını sağlamaktadır. 20.yüzyıla kadar birçok kadın yazar, takma isimler veya eşlerinin isimleriyle eser ortaya koymuşlardır, ancak daha sonrasında kendi isimlerini kullanarak eserlerini ortaya çıkarabilmişlerdir. Kadın yazarlar, edebiyat veya sanat sayesinde kendilerini daha özgür hissetmişlerdir. Ataerkil toplumlarda kadınların sadece ev işleriyle ilgilenen varlıklar olduğu düşünülürken, kadınlar orta çağdan itibaren edebiyat dünyasına adım atmışlardır. Her alanda kendi isimlerini kullanmaya başlamaları, toplumsal bir değişim yaratmıştır ve

¹⁵ Gülperi Sert, “‘Kadın Edebiyatı’ Kavramı Üzerine”, *Gündoğan Edebiyat*, 1993. no.7, 119-126.

diğer kadınlara da cesaret vermiştir. Bu dönüşümle birlikte kadınlar birçok alanda ilerlemeye başlamıştır. Bu kadınlardan biri de Unica Zürn'dür.

Unica Zürn otomatik çizimleri, anagram şiirleri ile bilinmekte ve aynı zamanda sürrealist bir yazar olarak tanınmaktadır. Zürn aslında mutlu bir çocukluk dönemi geçirmemiştir. Mutlu bir çocukluktan kasıt ilgiye, sevgiye muhtaç bir çocukluk yaşamıştır. Bu duruma sebep olan aile bağlarının kopuk olmasıdır. Babanın subay olması ve bundan dolayı babaya olan özlemin yanı sıra annesi ve abisine karşı bir sevgisizliği vardır. Unica Zürn, Alman yazar olarak tanınmanın yanı sıra otomatik çizimlerle, gerçeküstücü düzyazı parçaları ve anagramlarla uğraşan bir şizofreni hastasıdır. Hatta 1960 yıllarında ilk halüsinasyon krizleri ortaya çıkar ve bu yıllarda en önemli eseri olan "Yasemin Adam"ı yaşadığı tüm psikolojik sıkıntılara rağmen yazar. Klinikte kaldığı dönemlerde yazmaktan çok çizimlerle uğraşır. Çizmek de onun için yazmak gibi bir şey, duygularını yazarak ve çizerek ifade eden bir yazardır.

Babasının subay olması, annesinin arada bir yazarlık yapması aile bağlarının çok güçlü olmaması Zürn'ü yazmaya, çizmeye teşvik etmiştir. Her kız çocuğunda olduğu gibi Zürn de babasına düşkündür. Babaya olan özlem öylesine derindir ki her iki eserinde de baba figürüne değinmiştir. Babanın eksikliği Zürn'ün çocukluğunda ideal koca hayalini bile kışkırtmaktadır. 1957 yılında Fransız şair ve ressam olan Henri Michaux ile tanıştığında o hayal ettiği eş modelini görür, bu "Yasemin Adam"dır.

"Yasemin Adam" hayalinin temelinde Henri Michaux olsa da 16-17 yıllık Hans Bellmer ile olan ilişkisini de kapsamaktadır. Bunun sebebi ise Hans Bellmer'i gerek karakteristik gerekse fiziki açıdan babasına benzetmesi olabilir.

"Yasemin Adam" kitabında *"Çocukluk hayalinin görüntüsüyle bu adamın görüntüsü birbirinin aynısı. Tek bir farkla, o felçli değil ve burada onu çevreleyen yaseminlerle dolu bir bahçe yok."*(sayfa 13)

Burada bahsedilen Henri Michaux ve Hans Bellmer'dir. Hans Bellmer'i babasına benzettiği, Henri Michaux ise ideal koca adayı olduğu için onları "Yasemin Adam" diye nitelendirmiştir. Unica Zürn bu eserinde yaşadıklarının bir kısmını aktarsa da eserin geri kalanında yazar bilinçaltı ve hayal dünyasının izlerini yansıtmıştır.

"Yasemin Adam" adlı eserinde şizofreni hastalığının aktarımı söz konusudur. Bu bağlamda eserde oyuncu değil kendi gerçek hayatındaki şizofreni hastalığını sanat eseri

şeklinde gözler önüne sermektedir. Bu eserde yaşanan hemen hemen tüm olayların hayal ürünü değil gerçekten yaşanan halüsinasyonları temsil etmektedir. Eserin yazıldığı dönemle Zürn'ün yaşadığı travmatik olaylar birbiriyle örtüşmektedir. Hatta eserde yazmış olduğu bazı cümlelerin gerçek hayatında da yaşanmış olması eseri kurgu gibi göstermektedir. Hayatını eserinden farklı görmek neredeyse imkansızdır çünkü eserle Zürn'ün hayatı iç içe görünmektedir. Eseri anlatan kahraman bakış açısıyla yazıp halüsinasyonlarla başı dertte olan isimsiz anlatıcı olsa dahi anlatış biçimi düzenli bir şekildedir. Anlatıcı ve ana karakter arasındaki farklılık yok denecek kadar azdır.

“İntiharını senaryolaştırmış ve deliliğini kurgulanmış gibi göstermektedir.”¹⁶

Aslında bu durum Zürn'ün hoşuna gitmektedir, eserde ana karakterin havaalanında arkadaşları tarafından karşılandığında onu “deli gibi” görmeleri hoşuna gitmiştir. Kahraman bakış açısı dediğimiz teknikle yazılan eser yazarın ana karakterine halüsinasyonlarını, şizofreni hastalığının kendisine olan yıkıcı etkilerini yansıtmasının yanı sıra olay örgüsü de sırasıyla ve oldukça düzenli bir şekilde yazılmıştır. Eseri okurken olaylar mantıklı ve gerçekçi bir düzeyde ilerlerken aniden hayal ürünü olayların içerisine bizi çekmekte ve ana karakterle aynı duyguları hissetmemiz sağlanmaktadır. “Yasemin Adam” aslında Zürn'ün kendisi için yarattığı hayali bir karakterdir, bu bağlamda “ego idealini” eserde görmekteyiz. “Ego ideali” çocukluktan gelen ve ilerleyen yaşlarda sahip olunmak istenen varoluş şeklidir, sadece kişinin kendisiyle sınırlı kalmayıp çevrenin tamamı ile de bağlantılıdır. Yaratılan bu karakteri Hans Bellmer veya Henri Michaux ile ilişkilendirilmektedir. Zürn, Bellmer ile tanışmadan önce Nazi Almanyası’nda Berlin-Grünwald’da yaşamaktadır. O dönem yaşanan politik olayların hiçbirine olumlu ya da olumsuz bir tepkisi yoktur, asıl hedefi kendisidir.

“Zürn siyaset ile ilgilenmiyordu. Hayattaki amacı, babasının Dresden akıl hastanesinin penceresinden atlayarak intihar ettiği düşünülen ilk eşi ‘Orla Holm’ gibi bir yazar olmaktı; Zürn’ün kendisi de hayatına son vermek için bu yöntemi seçmişti.”¹⁷

Anne babası çocukluğunda iken ayrılan, annesi ve abisi ile arası iyi olmayan ve yetişkinliğinde evlenip iki çocuk sahibi olup sonrasında boşandığında ve çocuklarının velayetinin babasında kalması Zürn'ün en büyük travmalarıdır. Berlin’den Paris’e

¹⁶ Rupprecht Caroline, *Subject to Delusions: Narcissism, Modernism*, gender Northwestern University Press, Evanston, Illinois 2006, 136.

¹⁷ Caroline, 141.

geldiğinde birçok sanatçı ile tanışan Zürn için en özel olanı Hans Bellmer'dir. Bellmer ile resim-çizim yapmaya, anagram yazmaya başlar. Bellmer ile inişli çıkışlı ilişkisine rağmen, bu onun hayatının en üretken dönemi olduğu varsayılmaktadır. Hatta o dönemde çizimleri 1953-1957 yılında Le Soleil dans la Tête galerisinde sergilenir, 1954 yılında "Hexentexte" (Cadı Metinleri) adlı bir anagram kitabı ve 1958 yılında ise "The House of Illnesses" (Hastalıklar Evi) adlı eserleri yayınlanır. 1960 yılında Zürn bu yeni hayatının çöküşünü yaşar. Bellmer ile tartışmaları sonucunda Berlin'e geri döner ve orada kaldıktan bir süre sonra Karl Bonhoeffer Heilstätten hastanesine yatırılır ve burada kendisine şizofren tanısı konulur. Bu tanı konulduktan sonra Zürn'ün odak noktası hastalığına doğru evrilir hemen hemen tüm çalışmalarında bu hastalığının etkileri görülür. Paris'e döndüğü zamanda Henri Michaux ile karşılaşmasını olağanüstü bir olay olarak görür: *"Hayatındaki ilk mucizeyi yaşar: Paris'te bir odada kendini Yasemin Adam'ın karşısında bulur. Bu karşılaşmanın şoku o kadar büyüktür ki, bunu atlatamaz. O günden itibaren yavaşça aklını yitirmeye başlar."* (sayfa 13)

Buradan itibaren şizofrenik sancıları ortaya çıkar. Bunun üzerine gerçekliği unutmak adına 9 sayısının şerefine bir el yazısı yazmaya başlar. Bu şekilde zihnini bir müddet "Yasemin Adam"dan uzak tutar. Sadece yazıyla değil çizimlerle de ilgilenen Zürn kendisini bu şekilde teselli eder. Deliliği hoşuna giden Zürn bu durumu "Yasemin Adam" ile ilişkilendirerek:

"En güzel, inanılmaz fikirler açmaya başlıyor, yasemin gibi." (sayfa 35)

Her şeyi yasemin ile ilişkilendiren Zürn belki de bu çiçek imgesiyle bir şeyleri çağrıştırmaya çalışmaktadır. Yasemin çiçeğinin anlamı; zariflik, saflık, aşk, güzellik gibi pozitif anlamlar barındıran bir bitkidir. Yasemin çiçeği Orta Doğunun birçok kültüründe ve mitolojisinde önemli bir yere sahiptir. Özellikle Arap mitolojisinde ve İslam kültüründe yasemin hoş koku ve güzelliği sembolize eder. Hatta Deniz Gezgin'in "Bitki Mitosları" adlı kitabında ise yaseminin anlamı;

*"İslam inancısında doğa varlıkları önemli birer simge olmuşlardır. Hint-Pakistan bölgelerinde İslam şairleri Allah'ı yasemin ağacıyla simgeleştirirler. O kişinin kalbinde büyür ve O'nun kokusu tüm varlığını sarıncaya kadar kelime-i şهادetle sulanır yasemin ağacı."*¹⁸

¹⁸ Deniz Gezgin, *Bitki Mitosları*, Sel Yayıncılık, İstanbul 2007, 133.

Antik Yunan mitolojisinde ise Persephone'un sembolü olarak kabul edilir.

Eserde de “Yasemin Adam” ana tema haline gelir hatta “Yasemin Adam”ı 9 sayısı ile de ilişkilendirmeye çalışır çünkü 9 ana karakter için yaşamın sayısıdır. Ana karakterin keza Unica Zürn'ün de belli başlı saplantıları vardır. Bunlara örnek verecek olursak 9-6-8 sayısı, anagramlar oluşturma, çizimler, “Ping” sesi hatta Yasemin ya da Beyaz Adam ana karakterin eser boyunca etkisinde kaldığı durumlardır.

Bu durumları tek tek ele aldığımızda önce anagramlar anlatıcı tarafından:

“Bir kelime ya da cümledeki harflerin yeniden düzenlenmesiyle oluşturulan kelime ve cümleler.” olarak tanımlanır. Anagram yazacak olan kişi “yalnızca mevcut olan harfleri kullanabilir ve başka harflerden yararlanamaz.” (sayfa 7)

Bir zamanlar sürrealistler tarafından oldukça benimsenen popüler bir tür olan anagramlar, yazarın belirli cümle ya da harflerle yazmak zorunda olduğu ve sadece kişiye özgü bir mesaj haline gelen anlamını ya da verilen mesajı çözümleyecek olan kişinin yalnızca anagramı yazan kişi olduğu söylenebilir. 20. yüzyılın dilbilimcisi olan Ferdinand de Saussure'ın görüşüne göre anagramlar daha derin bir gerçek olarak yorumlanabilecek “dilın altındaki bir dili” ortaya çıkarır, böylece anagram bir kehanet işlevi görür. Eserdeki ilk anagramı ise şöyle:

“Günümüzün adı: zalim. Gözleriniz: varoluş. Cildinize bir tavsiyeniz: anlayış. Eviniz gizlidir. Galibiyetiniz ise yakın. Eseriniz: Tabutla birleştirdiğiniz dinlenme evi.” (sayfa 22)

Bu anagramı şöyle ele alabiliriz, burada bahsedilen gözler var olmak ile nitelendirilir daha sonrasında ise tabut imgesi onun karşıtı olan ölüme yani karanlığa dönüşür. İki düşünce de bir anagramda birleşiyor var olmak ve ölüm. Bir diğer anagram ise 9 sayısı üzerine:

“Kader sayımız doksan dokuz. Onun derinlere dalan gözleri şimdi seni bir hedef olarak aramakta. Günlerimiz kısa olup hızlıca buzun içine gömülüyor-ne yazık!” (sayfa 22)

Anagramlar kişiye özgü olduğu için verilen kelimelerden yola çıkılarak bir anlam çıkartılmaya çalışılabilir, aksi halde anlaşılması oldukça zor olan cümlelerdir. Zürn'ün bu eserde rahatsız edici olan durumu ise eser sanki kendinden bağımsızmış gibi davranmasıdır. Eserde ana karakterin birden hastalığı üzerine hikâye yazmak istemesi ile

ana karakterin bu düşüncesiyle bir anda kitabın yazarı olarak görülmesi Zürn'ün içinde var olduğu durumu kabullenememesinden kaynaklı olduğu varsayabiliriz. Eserde:

“Kendimi hapishanede gibi hissediyorum. Böyle demişti bir keresinde bir psikiyatra ve şu cevabı almıştı: siz kendi kendinizin hapishanenizdesiniz. Bir çemberin içine hapsolmuş gibiyim demişti başka bir psikiyatra. Ve o da cevap vermişti: Ben çembere inanmıyorum.” (sayfa 120)

Bu cümlelerde ana karakterin veyahut Zürn'ün kendi üzerinde tam kontrol sahibi olma arzusu olsa da mevcut durumu ve bulunduğu yer buna izin vermemektedir. “Yasemin Adam” eserinde bulunan karakterler arasında dramatik, duygusal bir etkileşim söz konusu olmamakla birlikte kendi kendini yavaşça yok eden bir ana karakterin duygu, düşünceleri vardır. “Yasemin Adam”da bedenin gerçekliği iğrenç bir şekilde tasvir edilmektedir. Bu durum Freud'un ego ideali ile örtüşmektedir ama Zürn'ün tasviri Freud'un tasvirinden çok daha ince ve fiziksel olarak bedeni de içermektedir.

Eserin ilk bölümünde ana karakterin çocukluğuna geri dönmek istemesi ama annenin fiziksel olarak yakın olduğu ama iğrenç bulduğu bedeni ile hayali “Yasemin Adam” bedeni arasında karşıtlığı gösteren başlangıçtır. Altı yaşındayken bir gece gördüğü kabustan dolayı karşısında gördüğü aynanın içerisinden geçerek annesinin saf olmayan ruhunu çevreleyen ılık et dağı kabustan dolayı korkmuş çocuğun üzerine düştüğünde anneden sonsuza kadar kaçar. Bu durumun yaşanmasıyla hayali “Yasemin Adam” belirir. Bu adam onun aşk imgesidir çünkü felçli onu terk edemeyecek, kışın bile yasemin çiçek açtığında yerinden hiç ayrılamayacak en önemli kısmı ise “Yasemin Adam”ı kimsenin bilmemesidir. Bu yüzden hayallerinde onunla evlenir. Bu durum onun ilk sırrı olur. Burada ana karakterin ayna metaforu tıpkı Lewis Carroll'ın aynanın içerisinden geçen Alice karakteri gibi geçmesi hem bedenini hem de yaşantısını geride bıraktığı ama bir türlü kopamadığı rüya izlenimi vermektedir. Bedeni yatakta uyurken ruhun aynadan geçmesi ve bu olayları yaşaması eserin devamındaki halüsinasyonlarında bir nevi habercisidir. Halüsinasyonlarına rağmen eser boyunca oldukça tutarlı bir hikâyeye sergileyen Zürn ana karakterin de kendisi ile aynı durumda olması nedeniyle arada hikâyede çok belli olmayacak şekilde kayma yaşansa da kontrolü elinde tutmuştur. Bedeni yataktayken o tamamen farklı dünyadadır, bu deneyimi ilerleyen zamanlardaki halüsinasyonlarının da habercisidir. Rüyalarının daha sonra halüsinasyonlarının etkisinde kalan ana karakter pasif bir özne haline gelmiştir. Rüyalarında ya da halüsinasyonlarında tam anlamıyla neler olacağını bilmeyen karakterimiz sadece belli başlı imgeler ile

ilgilenebilmektedir. Aslında “Yasemin Adam” onun bu durumunu otoriter bir şekilde şekillendirmektedir örnek verecek olursak; anagramlarla, çizimlerle ve sayılarla ilgilenmesi tamamıyla “Yasemin Adam”ın önerisiyle başlayan uğraşlardır. Yasemin Adam ona yakınlaştığında örneğin ana karakterimize ya da Zürn’ün kendisine ona bağımlı bir hale gelir her şeyi sadece onunla yani Yasemin Adam ile ilgilidir. Ne zaman Yasemin Adam hayatından çekilmeye kalkışır işte o zaman Zürn’de ana karakterde “kara depresyon” diye nitelendirdiği depresyona girer. Yasemin Adam’a tam bir bağımlılık gösteren Zürn’ün onsuz olabileceği düşüncesi dahi onu intihar düşüncelerine sürükler. Babasından yeterince uzakta olması ve onun tam anlamıyla sevgisine nail olamayan ve hep bu hasret ile büyüyen Zürn Hans Bellmer’ in de ondan ayrılmak istemesi, bu durumu düşünmesi bile tam anlamıyla onda çöküş halini yani kara depresyonunu ortaya çıkarır. Yasemin Adam onun için bir denge unsurudur gündüz düşü, gece düşü ve halüsinasyonları hep bu adam üzerinedir. Bir nevi onu ayakta, yaşamda tutan unsurdur, tıpkı ekmek ve su gibi. Zürn’ün “Yasemin Adam” dahil olmak üzere yayınladığı eserlerin birçoğunda küçük kız çocuğu imgesi vardır. “Yasemin Adam” kendi çocukluğunun bir yansıması, hayali bir arkadaş, eş konumundadır öyle ki Yasemin Adam Zürn’ün babasının aksine kışın çiçek açabilen yasemin çiçeği gibi hiçbir zaman onu terk edemeyecektir. Psikanalitik açıdan baktığımızda “Yasemin Adam” hem anne hem de baba figürü olarak görülebilir. Elektra sendromunu, ilk bölümde çocukluğunun annesinin iğrenç bedeninin üzerine yığılmasıyla gördüğümüz ve bu tikslenmeyle ortaya çıkan “Yasemin Adam”, bu adama karşı duyulan aşk evlilikle sonuçlanmaktadır. “Yasemin Adam” tam anlamıyla babanın temsilcisi Hans Bellmer ve Henri Michaux’dur. Unica Zürn’ün Bellmer’e olan bu aşkı Zürn’ü delirtecek, halüsinasyonlar görecektir derecede fazladır. Onun hayaliyle kendi akıl sağlığından olan ve bulunduğu yerlerde farkında bile olmayarak tatsızlıklara sebep olması bu nedenle de hayatının hemen hemen bir kısmını akıl hastanelerinde geçirmesine rağmen yine de onu sevmekten bir an bile vazgeçmez. Eserinde hastanede kaldığı müddetçe gelen geçen ve dikkatini çeken hastaları gözlemleyen ana karakterin üzerinde durduğu hastalar da hayatlarında bulunan erkek arkadaşları sebebiyle orada bulunmakta ve bunların haricinde herhangi bir hastanın hikayesine rastlayamıyoruz. Eserde olan hikayelerin gerçekçi görünmesinin sebebi Zürn’ün kendi hayatı, hayatında var olan insanların ve o insanların hayatlarını eserine yansıtmasından kaynaklanmaktadır. Bu duruma örnek verecek olursak; Zürn film aracılığı ile gerçeklik ve hayal arasındaki

kargaşayı gösterir. Fransa'ya taşınmasının sebebini sorgular ve 1953'te Berlin'de bir Fransız filmini üç defa izler ve filmdeki belirli bir yüz ile mayhoş olur. Bu filmdeki erkeksi yüz ona o kadar tanıdık gelir ki kendisini bu yüzü nereden tanıdığına dair bir sorguya tutar. Derken birkaç gün sonra o filmde gördüğü adamın neredeyse aynısı ile sokakta da karşılaştığında şaşkınlıkla *“Bu adam filmdeki X'e benziyor.”* (sayfa 18) der. Bu benzetme gerçek hayattaki durumuna işaret etmektedir, burada bahsedilen kişi Hans Bellmer'dir. Bellmer ile karşılaşmasının ardından yine Bellmer'in ricası ile Berlin'den ayrılıp Paris'e taşınma kararı alır. Buradaki film metaforu Hans Bellmer ile tanışmasına gönderme yapmaktadır. Ancak Zürn'ün gerçeklik ve hayal algısı arasındaki ayrımı yapamaması onu zorlamaktadır. *“Yasemin Adam”* eseri boyunca sanki ayrı bir birey gibi görünüyor olsa bile *“Yasemin Adam”* ve Bellmer arasında gizli benzerlikler vardır. Eserde Bellmer bir arkadaş gibi karşımıza çıkar, ana karakterimizin hayatında vermiş olduğu mücadeleleri destekler ve ona otomatik çizimlerden, anagramlardan bahseder hatta anagramları nasıl yazacağı konusunda da müthiş destek verir ve onu bu konuda oldukça cesaretlendirir. Bellmer'in varlığı bile Zürn'ün halüsinasyonlar görmesi için yeterlidir. Öyle ki eserde ana karakterimiz hastalığının hikayesini yazmaya karar verdiğine arkadaşları yani *“Yasemin Adam”* onu bu konuda uyarır hatta yazmaktan vazgeçmesi için de her şeyi yapar ama ana karakter yazmakta kararlıdır ve bu fikrini uygulamaya koyar ve kendini bununla meşgul eder. Kaldığı otel *“Hotel Minerva”* nın yastık kılıfında bulunan H ve M baş harflerini görmesiyle aklına ilk gelen isim en sevdiği masalın yazarı olan Hermann Melville'nin baş harfleri olarak yorumlansa da sonrasında Henri Michaux'a doğru evrilmekte olup devamında Beyaz Adam'ın baş harflerine doğru evrilir. Fransızcada *“Beyaz Adam”* *“Homme Blanc”* olarak söylenir ve her iki kelimenin baş harfleri alındığında ortaya H ve B harfleri çıkar, bu da Hans Bellmer'i işaret etmektedir. Bu harflerle uğraşırken bir anda kendisini sinema salonunda bulan ana karakterin ilk krizi burada başlar. *“Yasemin Adam”*da sinema salonuna girer ana karakterin birkaç sıra önünde bulunan koltuğa geçiyor aynı anda da hemen arkasına geçip oturur. Burada ilk psikolojik sorunlar ortaya çıkmaktadır.

“Bilinen bir yağ markası reklam filmi başlıyor. Ona dayanılmaz gelen, yağ ile dolu bir sürü şişe beliriyor ekranda. Bu şişeler onun için erkekliğin sembolü haline geliyor. Bu manzara öylesine bedensel rahatsızlık yaratıyor ki kusacağından korkuyor.” (sayfa 17)

Burada filmin kendisini ne denli etkilediğini bize gösteren ana karakter karşısına çıkan her türlü sembol-görsel onda bir şeyler çağrıştırmaktadır. Ya o sembollerin-görsellerin anagramlarını çıkarmakta ya da halüsinasyonlarını tetiklemektedir. Tam anlamıyla kendi hayal ürününden ibaret olan “Yasemin Adam” adlı eserde Zürn belki de kendi egosunu tatmin etmek istemiştir. “Yasemin Adam”ın felçli olması, onu terk edemeyecek olması tamamıyla kendi hayallerinin yansımasıdır. Babanın asker olması bu durumu tetiklemiştir. Baba gittiği görevlerden uzunca bir müddet eve dönemeyen, döndüğünde ise eve, ailesine çok da vakit ayıramayan ama aynı zamanda kızını da çok seven bir babadır. Babayı anneyle paylaşamayan, erkek kardeşiyle birçok sorun yaşayan ve bu durumun psikolojik yönde oldukça ağır bir etki bırakan yönlerini ancak kendisini yazmaya, çizmeye aktarmakla rahatlatmaya çalışmıştır. Eserde de “Yasemin Adam” her şeyi bilen, gören, duyan ve yol gösteren en önemlisi ise terk edemeyen bir karakter olarak karşımıza çıkar. Onun insanüstü bir varlık olduğunun farkına varamayan ana karakter ya da Zürn için saplantılı bir hale gelen bu durum onun ne kadar hasta olduğunun da göstergesidir. Halüsinasyonları dahil olmak üzeri yaptığı, gerçekleştirdiği her eylem tamamıyla ona bağlıdır çünkü onu hayata bağlayan her yeni güne biraz daha hevesli uyanmasını sağlayan şey “Yasemin Adam”ın hayalidir. Her ne kadar eserde yan karakterler, şehirler Berlin ve Paris, kaldığı hastanede bulunan hemşireler, doktorlar ve her yeni günde gelen hastalar olsa dahi onları gelip geçici olarak görür ve uzun süre de eserde tutmaz, bunlar sadece “Yasemin Adam”la olan ilişkisinin gölgesinde kalmaya mahkumdurlar. Babasına duymuş olduğu o özlemi ve ona sorgusuz sualsiz bir karakter yaratma eğilimi görülmektedir. Bu erkeği “Yasemin Adam” ya da “Beyaz Adam” olarak nitelendirir. Yasemin aşkı, saflığı ifade ederken beyaz ise yine saflığı, temizliği ifade eder ve her ikisi de aynı karakterdir. Kendisine saf, temiz bir aşk yaratan ana karakter bu durumdan oldukça memnundur. Bu kişi öncelikle Henri Michaux’dur. Çocukluk hayalindeki ideal eş adayını gördüğünde ne kadar etkilendiğini eserde şöyle aktarır:

“Çocukluk hayalindeki görüntü bu adamın görünüşüyle aynıdır.”(sayfa 13)

Tek farkla adam felçli değil ve etrafında da yasemin çiçekleriyle dolu bir bahçesi yoktur. Burada başlayan kafa karışıklığı halüsinasyonlara doğru evrilmenin başlangıcıdır. Hans Bellmer ile olan ilişkisinin ilerlemesiyle de halüsinasyonlara tam bir evrilme görüldüğü söylenebilir.

Eserde sadece yasemin çiçeği ya da beyaz renk değil sayılar da birer imge olarak kullanılmaktadır. Bunlardan 9-6-8 sayıları önemli birer sembol halinde karşımıza çıkar. Ana karakterin sayılara ilgi duymasının sebebi ise “Yasemin Adam” ile olan ilk karşılaşması onu öyle derinden sarsar ki zihnini “Yasemin Adam” düşüncesinden bir nebze olsun kurtarmak adına sayılarla daha iç içe olmaya başlar ve sayılara öyle bir yoğunlaşır ki tamamıyla başka bir dünyada gibi hisseder kendini. “9 Sayısı Şerefine” diye cümleye başlayarak 9 sayısı ile ilgili yazılar yazmaya başlar. Öncelikle 9 sayısını ele alacak olursak; 9 yaşamı temsil eder: *“Bu sayı onun için en anlamlı şey olurur. Metinde şöyle yazar: Çarpım tablosunda 9’lar sayılırken, bir müzik eşliğinde bir adam, baş aşağı gibi. Çünkü:*

1 kere 9, dokuz

2 kere 9, on sekiz

3 kere 9, yirmi yedi

4 kere 9, otuz altı

5 kere 9, kırk beş

6 kere 9, elli altı

7 kere 9, altmış üç

8 kere 9, yetmiş iki

9 kere 9, seksen bir...” (sayfa 13)

‘Ne demiş 99 yılında doğan adam, 66. doğum gününün sabahına uyandığında? Güzelim 99 zamanla tepetklak olmuş bunun ne anlama geldiğini en iyi kendisi biliyor. 66 onunla birlikte tepetklak sonsuzluğa düşmeye hazır.’ (sayfa 14)

9 sayısı numerolojide ruhsal öğrenmenin yanı sıra evrensel olarak da uyanmayı temsil etmektedir. Kişinin ruhsal benliklerinin farkına varmalarını sağlar, bununla birlikte içsel benliklerinin de güçlenmesini sembolize eder. Karşılık beklemeksizin sadece vermeye yönelik olan bu sayı şefkat ve fedakârlık üzerine bir sayı olarak karşımıza çıkmaktadır.

Diğer rakamların da görüntülerine merak salar ve bu seferki incelediği sayı ise 8’dir. 8 sayısını dikey şekilde ikiye böldüğünde birbirine bakan iki tane üç elde eder. 8 sayısını yan yatırdığında ise sonsuzluk işareti ortaya çıkar. 8 sayısı dengeyi ve iyi şansını temsil eder. Ama Zürn ya da ana karakterimiz onu bir sonsuz olarak görmeyi daha çok tercih etmektedir. Bu bağlamda sonsuzluk ve “Yasemin Adam” düşüncesi onu etkilemektedir.

İsteği “Yasemin Adam”la hiçbir şekilde ayrılmaksızın ömrünün sonuna kadar yaşamaktır. Bu yüzden ki 8 sayısı onun için anlamlı bir sonsuzluk ifade etmektedir.

Eserde 9 ve 6 sayısı ile devam etmekte ve kendine analizler yapmakta, sayıları ayrı ayrı ya da yan yana getirip kendince anlamlar çıkarmaktadır.

“9’un görüntüsü onun için ayakta duran, yani nedense hiç beklenmedik şeylerin geldiği yöne bakan biri gibi. 9 ile 9 karşılaştığında ayakları aşağıda birbirlerine yönelir ve tutkuyla alınlarını birbirine yaslıyorlar ve kalp şekillerini oluşturuyorlar.” (sayfa 14)

Burada aşka, sevmeye ve sevmeye aç bir duygu aktarması karşımıza çıkmaktadır. Aynı zamanda 6 sayısı da ona ölümü çağırır:

“9’u yaşamın, 6’yı ise ölümün sayısı ilan ediyor.” (sayfa 15)

Bunun yanı sıra iki 6’yı yan yana getirdiğinde maça asını görmesi ise manidardır, çünkü maça asının elementi havadır ve anlamı ise; mutsuzluk, üzüntü, keder ve ölüm anlamına gelen iskambil kağıdıdır.

9 ve 6 için; *“Her ikisi de gizlenmiş resim gibi 8’in görüntüsünde bulunuyor. Bu zamanlarda yılanlar çizmeye başlar ve istediğinde bedeniyle 9’u, 6’yı, 8’i, 3’ü ve hepsinden önemlisi kusursuz daireyi oluşturabile bu hayvanın yeteneklerinden etkilendiğini hissediyor. 9 ve 6’yla olan bu uğraş, aşırı bir düşünlüğe dönüşür.”* (sayfa 15)

Öyle ki bu sayıları hemen hemen her yerde görmeye başlar ve bu durumdan oldukça etkilenir. Karşısına 666, 999, 888 çıktığında çok mutlu olmaktadır.

Yılan motifi ise birçok eserde görülmektedir anlamı ise; sonsuzluk, yeniden hayata dönme, ölümsüzlük veyahut korku olarak da karşımıza çıkmaktadır ama burada yılan 8 sayısı ile eşleştirilmekte dolayısıyla da sonsuzluğu temsil etmektedir. Bu yüzden de hayvandan etkilenir. “Ping” sesi ise onu içerisinde bulunduğu halüsinasyonlardan, rüyalarından uyanmasını sağlayan bir uyarı sesidir. Ne zaman bu sese denk gelse bir hayal aleminde olduğunun farkına varır. “Ping” sesi bazen rahatsız edici derecede sesli gelirken bazen ise hafif gelmektedir. “Ping” sesinin rahatsız edici yanı, kendisini en güzel rüyaları görürken “Ping” sesini çalarken duyması bir yandan rahatsızlık verirken diğer yanda onu bulunduğu ortamdan kurtarıyormuş hissi veriyordu. Görsel halüsinasyonların yanı sıra işitsel halüsinasyondur “Ping” sesi, bu ses aynı zamanda emir niteliğindedir. Bu sestten herhangi bir korku duymamakta veyahut bunu tehdit olarak görmemektedir. Onu tek

mutsuz eden şey bu Ping sesinin zaman ve mekân gözetmeksizin aniden gelmesidir. Bu yaşanan durum için Jennifer Cizik Marshall;

“Klinik psikolog için hastalıklı bir zihnin işleyişini dildeki tezahürü olan bu faktörler, Unica Zürn’ün özel semiyotik sisteminin yaratıcı ve yaratılmış, gerçeküstü dünyasını tanımlar. Bazıları onun çalışmalarının bu yönünü hayali düzene bir kaçış olarak nitelendirmiş olsa da stratejisini sembolik olandan bir kaçıştan ziyade onun yeniden inşası olarak görmek daha doğru olacaktır.”¹⁹ demektedir.

Marshall bu düşüncesiyle aslında Zürn’ün kendisini yenilediğini hatta küllerinden doğduğu düşüncesini savunmaktadır. Aslında içten içe ağır depresyonda olan Zürn’ü bulunduğu kasvetli ruh halinden çekip çıkaracak tek kişinin Hans Bellmer olduğu ama Bellmer’in Zürn’ün bu beklentisine hiçbir zaman cevap vermediği gerçeği hayatında büyük hayal kırıklıkları oluşturmuştur ve bunu bastırmak adına eserde kendisini farklı alanlara yöneltmeye çalışmıştır. Şizofreni hastalığının gitgide arttığı dönemde kendisini bu şekilde rahatlatan Zürn aslında şizofreni hastalarının aksine hayatını tek düze yaşamamıştır, kendisine hep bir uğraş bulmuş ve bulmaya çalışmıştır.

“Şizofrenin düz, körelmiş ya da uygunsuz duygu durumlarına gelince, hastanın bu zorunlu dışsal davranışı Ruth Henry’nin 1959 yılına ait Zürn betimlemesiyle çürütür; Henry, Zürn’ün gülümsemesini şöyle tanımlar; ...çocuksu, doğanın küçük bir gücü, güzel havanın bir salgını...”²⁰

Eserlerinde hep bir sembol bulunan Zürn, içerisinde bulunduğu durumu ancak bu şekilde dışarıya yansıtabilmiştir. Yasemin Adam hayallerini süsleyen fakat bir türlü ulaşamadığı bir imgedir. Bu durumda “Yasemin Adam” ulaşılamayan bir nesne haline gelir. Ana karakterin sadece içerisinde olduğu durumu pasif bir şekilde aktarması ve aynı zamanda yazar tarafından, yazarın duygu ve düşüncelerinin aktarılmasında büyük rol oynayan ama aynı zamanda da pasif bir özne halinde olmasıdır. Bu duruma Caroline Rupprecht:

“Bu edilgenlik, Lacan tarafından tanımlanan rüya görenin konumuna karşılık gelir: ‘Rüyadaki konumumuz derinden derine görmeyen birinin konumudur. Özne nereye gittiğini göremez takip eder.’ Bu tanım kahramanın körü körüne takip ettiği ve eylemlerinin tüm sorumluluğunu yüklediği Yasemin Adam ile daha sonra kuracağı ilişkinin göstergesidir.”²¹ şeklinde yorum getirir.

¹⁹ Jennifer Cizik Marshall, “The Semiotics of Schizophrenia: Unica Zürn's Artistry and Illness”, *Modern Language Studies*, 30(2), Autumn, 2000, 24.

²⁰ Marshall, “The Semiotics of Schizophrenia: Unica Zürn's Artistry and Illness”, 25-26.

²¹ Caroline Rupprecht, *Subject to delusions: Narcissism, Modernism*, 152.

Jacques Lacan psikiyatri ve psikanaliz alanda en az Freud kadar ünlüdür hatta Lacancı psikanaliz Freud'un aksine bilinçdışının dile bağlı olduğunu ve dilin psikanaliz açısından büyük öneme sahip olduğunu savunan bir psikanalizdir. Lacan'ın teorileri ve Zürn'ün eserleri arasında bazı benzerlikler bulunmaktadır. Lacan şizofreniyi bilinçdışının ve sembolik düzenin bozulmasını psikolojik rahatsızlık olarak değerlendirir. Zürn ise hayatının belirli bir kısmından ölümüne kadar şizofreni hastalığıyla mücadele etmektedir. Zürn'ün eserleri şizofrenin etkilerini ve onun zihninde yarattığı içsel karmaşayı yansıtır. Zürn'ün şizofrenik deneyimleri ve Lacan'ın teorileri birçok kavramla örtüşmektedir. Zürn'ün eserlerinin hemen hemen hepsinde görülen gerçeklikten kopuşu, halüsinasyonları ve içsel çatışmaları Lacan'ın şizofreniyi bilinçdışının ve sembolik düzenin bozulması olarak tanımladığı düşüncesiyle paralellik göstermektedir. Örnek verecek olursak eserde ilk başta bizi rüyasında aynadan başka bir evrene geçme sahnesi karşılar, bu da Lacan'ın "ayna evresi" kavramıyla örtüşmektedir. "Ayna evresi" kavramı bireyin kendini ilk kez aynada tanıması ve bu içerisinde bulunduğu süreçte özdeşleşme ve yabancılaşma arasındaki dengeyi kurabilmesi anlamına gelmektedir. Jacques Lacan'a göre "ayna evresi" kişinin özdeşleşme sürecini ve kimlik gelişimini etkilemektedir. Aynada kendini tanıma hem özdeşleşme hem de yabancılaşma deneyimi sunmaktadır. Zürn'ün eserleri gerçeklik, rüya, halüsinasyonlar, iç ve dış dünyanın bulanıklaştığı bir içeriğe sahiptir. Zürn'ün içerisinde bulunduğu bu durum Lacan'ın "ayna evresi" ile ilişkilendirilebilir. Diğer bir durum ise Lacan'ın "sembolik düzen" kavramıdır. Bu kavram dilin ve toplumsal yapının bireyin psikolojik yapısını nasıl şekillendirdiğini açıklar. "Sembolik düzen", kişinin toplumsal normlar, dil ve diğer sembolik unsurlarla ilişkisini ifade etmektedir. Zürn ise imgeleri sıklıkla soyut kullanmıştır ve bu imgeler sembolik düzenin bozulması içsel çatışmaların dışa vurumu diye nitelendirilebilir. Zürn'ün eserlerinde ve çizimlerinde bolca gördüğümüz bu imgeler Lacan'ın "sembolik düzen" kavramıyla örtüşmektedir. Lacan'ın "Gerçeklik, ikincil gerçeklik ve imgeler" üzerine görüşü şöyledir; Lacan gerçekliği üç farklı şekilde ele almaktadır: Gerçeklik (reel), ikincil gerçeklik (imaginary) ve sembolik düzen (symbolic). Gerçeklik, bireyin yaşamış olduğu objektif gerçekliği yansıtırken, ikincil gerçeklik ise bireyin iç dünyasını, imgelerini ve hayalleri ile ilişkilidir. Zürn ile ilişkilendirdiğimizde eserlerinde gerçek ile hayal arasındaki sık geçişler Lacan'ın bu düşüncesiyle paralellik göstermektedir. Son olarak Lacan'ın psikanalitik perspektif düşüncesi ise sanatçının eserindeki ifadelerin

bilinçdışının dışı vurumu olduğunu savunmaktadır. Bireyin bilinçdışında yaşanan çatışmaları ve arzularını sembolik bir şekilde ifade edebilmesinin bir yolu olarak gördüğünü savunmaktadır. Zürn'ün ise eserlerinde bu durumla sıklıkla karşılaşmaktayız. Yaratıcılığının yanı sıra halüsinasyonlarını da eserlerine sistematik bir şekilde aktarabilmesi de bu duruma örnektir.

Aynı şekilde Freud'un psikanaliz kuramları ile Zürn'ün eserlerini ele alacak olursak Freud'un bilinçaltı analizi ve sembolleri yorumlaması üzerine Zürn'ün eserine bilinçaltının yansıması ortaya çıkmaktadır. Diğer taraftan Zürn'ün bilinçaltına dair sembol ve imgeler ise sıklıkla psikolojik derinlik ve içsel çatışmalar görülmektedir. Özellikle sürrealist ve soyut temalar, bilinçaltının ortaya çıkmasında yardımcı olmaktadır. Freud'un teorileri, sürrealist sanatçılar üzerinde oldukça büyük bir etki yaratmıştır. Sürrealistler, bilinçaltını rüya dünyasının gerçekliği yansıtırma şekli olarak kullanmışlardır. Zürn de aynı şekilde bilinçaltının derinliklerini, rüyalarını ve halüsinasyonlarını eserlerine entegre etmeye çalışmıştır. Freud, bireyin içsel dünyasını anlamak için çeşitli teknikler geliştirmiştir. Bunlardan psikanaliz ise kişinin içsel çatışmalarını, travmalarını ve düşünce süreçlerini anlamaya çalışır. Zürn'ün de eserlerinde kendi dünyasını yansıtabilme çabası görülmektedir. Diğer bir kavram ise çatışma ve karmaşıklık, Freud teorilerinde sıkça içsel çatışmalar ve karmaşık psikolojik süreçlerin bireyin davranışlarını ve düşüncelerini etkilemekte olduğunu savunmaktadır. Yine Zürn ise eserlerinde içsel çatışmalarını ve psikolojik durumunu ortaya koymaktadır.

Unica Zürn'ün eserlerini psikanaliz açıdan derinlemesine incelemeye çalıştığımızda bunun içsel dünyasını, psikolojik durumlarını ve bilinçaltı temalarını anlamaya yönelik bir çalışma olduğu görülmektedir. Zürn'ün sanatı psikanalitik açıdan oldukça zengin ve bir o kadar karmaşıktır. Unica Zürn, sürrealist hareketinin bir parçası olarak bilinçaltının yansımalarını ortaya koyabileceği bir sanat tarzı geliştirmiştir. Sürrealizm, Freud'un bilinçaltı teorilerinden büyük ölçüde etkilenmiştir. Zürn'ün eserleri de bu etkiyi yansıtır. Zürn'ün eserleri rüyalar, içsel dünya, bilinçaltı imgeleri ve halüsinasyonlarla doludur. Özellikle çizimleri bilinçaltının düzensiz ve kaotik yapısını göz önüne koymaktadır. Unica Zürn eserlerinde sıklıkla rastladığımız içsel çatışmalar Freud'un psikolojik teorilerine uygun şekilde değerlendirilebilir. Eserlerinde özellikle çizimlerinde görülen figürlerin karmaşık yapısı ve bozulmuş yüz ifadesi bireysel psikolojik çatışmaları ve travmaları yansıtmaktadır. Zürn'ün eserleri ve sanatı kendi

içerisinde bulunduğu kişisel çatışmalarını ve travmalarını dışavurumcu bir şekilde ortaya koymuştur.

Unica Zürn hayatı boyunca ciddi psikolojik sorunlar yaşamıştır ve 1970 yılında hayatına trajik bir şekilde son vermiştir. Psikanalitik açıdan Zürn'ün sanatında bulunan bazı temalar kişisel travmaları ve psikozların izlerini taşıyor olabilir. Özellikle paranoik temalar onun içsel dünyasında yaşadığı psikolojik bozukluklarla ilişkilendirilmektedir. Zürn'ün eserlerinde görmüş olduğumuz bozulan ve çarpıtılan figürler onun psikolojik rahatsızlıklarını ve iç dünyasındaki karmaşayı yansıtmaktadır. Zürn'ün sanatı kadınlık ve kimlik konularını da derin bir şekilde incelemektedir. Psikanalitik açıdan bakıldığında kadınlık ve kimlik üzerine olan düşüncelerin bireyin kendisini nasıl gördüğü ve toplumsal cinsiyet rollerini nasıl deneyimlediği ile ilgili bizlere derinlemesine fikirler sunar. Zürn'ün çalışmaları, kadın kimliğinin karmaşasını ve toplumsal cinsiyet normlarına karşı olan tepkisini ortaya koymaktadır. Unica Zürn'ün eserleri bir tür psikanalitik terapi gibi görülebilir. Freud'un terapötik yöntemleri bilinçaltının açığa çıkarılması ve içsel çatışmaları çözülmesini amaçlamaktadır. Eserleri kişisel travmalarının yanı sıra psikolojik durumlarını ifade etme biçimi olarak değerlendirmiş olabilir. Sanat Zürn için kendini, duygu ve düşüncelerini, neler hissettiğini ifade etme ve bu yolla içsel dünyasını dışa vurmayı hedeflemiş ve başarılı olmuştur. Zürn'ün eserlerinde yer alan semboller ve imgeler psikanalitik olarak yorumlanabilir. Örnek verecek olursak eserlerinde kullanmış olduğu sembol veya imgeler onun bilinçaltının derinliklerinde yatan arka tiplerle veya kişisel travmalarıyla ilişkilendirilebilir. Hatta bu semboller onun içsel dünyasının ve psikolojik süreçlerinin hayatına birer yansıması olarak görülebilir. Unica Zürn'ün eserlerini psikanaliz açıdan incelemek, onun içsel dünyasını, kişisel çatışmalarını, bilinçaltını daha iyi bir şekilde anlamamıza yardımcı olur. Zürn'ün eserleri, psikanalitik incelemeye göre sanat yoluyla ifade edilebilen psikolojik ya da duygusal süreçlerinin de bir yansıması olarak görülebilir.

Unica Zürn'ün "Yasemin Adam" (Der Mann im Jasmin) adlı eseri psikanalitik açıdan oldukça derin bir inceleme gerektirmektedir. Eser Zürn'ün karmaşık içsel dünyasını ve psikopatolojik durumlarını anlayabilmek için önemli bir eserdir. Tematik analizine bakacak olursak öncelikle rüya ve bilinç dışı temaları ele almaya çalışacağız. "Yasemin Adam", Zürn'ün bilinç dışı dünyası ve rüyasındaki mekanları yansıtan eserdir. Eser, Unica Zürn'ün bilinç altını ve bilincinin dışında olan olayları sembolik bir şekilde

göstermektedir. Zürn'ün rüya ve halüsinasyonları, psikanalitik olarak bilinç dışında içsel çatışmaların ve arzuların dolu olduğu dünyasına dair bir pencere açmaktadır. Özellikle Freud'un rüya yorumlama teorileri ve Jung'un arketipleri eserin analizinde önemli rol oynamaktadır. "Yasemin Adam"daki karakterler ve olaylar bilinç dışının çeşitli arketipik imgelerini ve sembollerini temsil etmektedir. Zürn'ün eserdeki karakterleri hatta olayları, Zürn'ün kendi kimlik ve kişilik karmaşasıyla ilişkilidir. Psikanalitik açıdan, Zürn'ün şizofrenlik belirtileri ve içsel olarak bölünmesi, eserin tematik yapısında belirgin bir şekilde yer almaktadır. "Yasemin Adam" eseri de bu bölünen kimliklerin ve çatışmaların bir dışa vurum şekli olarak da görünebilir. "Yasemin Adam"da bulunan bu semboller ve imgeler, Zürn'ün bilinç dışının derinliklerine dair bir öngörü sunar. Yasemin özellikle doğurganlıkla ve kadınsı özellikle ilişkili sembolik bir figür olarak karşımıza çıkmaktadır. Psikanalitik açıdan bu tür semboller özellikle kadınsı arketipler ve bilinç dışı arzularla bağlantılı olabilmektedir. Ayrıca eserde bulunan diğer semboller ve imgeler bilinç dışının çeşitli yönlerini, kişisel travmalarını temsil etmektedir.

Zürn'ün cinsellik üzerine olan teması psikanalitik açıdan önemli bir yere sahiptir. Eserde bulunan ilişkiler ve cinsellik bireyin iç çatışmalarını ve hatta psikoseksüel gelişimini yansıtmaktadır. Freud'un psikoseksüel gelişim teorisi, bu temaların analizi için kullanılabilir. "Yasemin Adam"daki karakterler arasındaki ilişkiler bu teoriyle incelenebilir. Eserde bulunan krizler, çatışmalar Zürn'ün psikolojisinin yansıması olarak karşımıza çıkmaktadır. Psikanalitik açıdan bu çatışmalar, kişinin bilinç dışı içsel çatışmaları, travmaları ve hatta savunma mekanizmaları ile ilişkilidir. "Yasemin Adam", bu çatışmaların dramatize edilmiş bir temsili aynı zamanda kişinin içsel dünyasını anlayabilmemiz için bir araçtır.

Sonuç olarak Unica Zürn'ün "Yasemin Adam" adlı eseri, psikanalitik açıdan derinlemesine aynı zaman çok katmanlı bir analiz gerektirmektedir. Eser, bilinç dışının, sembolizmin, kimlik karmaşasının, iç çatışma ve cinselliğin izlerini taşıyan bir metin olarak karşımıza çıkmaktadır. Zürn'ün psikolojisi, şizofreni rahatsızlığı eserin tematik unsurlarında belirgin bir şekilde görülmektedir ve bu durum psikanaliz açısından zengin bir eser incelemesi yapmamızda yardımcı olmaktadır.

Otomatik çizimler, anagramlar ve halüsinasyonlar ile dolu bir hayat geçiren Zürn bu durumu lehine çevirebilmiş ve ustalıkla eserlerine yansıtmıştır. Sadece bu durumlar

değil çocukluğundan intihar ettiği güne kadar hayatında olan her türlü psikolojik durumları kendi süzgecinden geçirip eserlerine yansıtabilmiştir.

3.1. ŞİZOFRENİ HASTALIĞININ HAYATINA VE ESERLERİNE ETKİSİ

Bu bölümde Unica Zürn'ün hayatı ve eserlerinin şizofreni hastalığının etkisi üzerine çalışılacaktır. Onun şizofreni hastalığıyla olan durumunu ve bu hastalığın sanatına olan etkisini görmekteyiz. Bu bağlamda Zürn'ün kişisel yaşamı, psikolojik durumu ve eserlerine yansımaları analiz etmeye çalışacağız. Öncelikle aile yapısını ele almaya çalışacağız.

Unica Zürn 6 Eylül 1916'da Berlin'de dünyaya gelir. Babası asker annesi ise ev hanımı aynı zamanda yazardır. Babasının işi gereği ondan hep ayrı kalmak zorunda kalan Zürn eserlerinde hep bir erkek figürü öne çıkarmıştır ve bu figür genellikle babasının özelliklerini taşıyan ve ona en büyük sevgiyi sunan, onu terk edemeyecek olandır. Zürn genç yaşta psikolojik sorunlar yaşamaya başlar. Bu dönemde, içerisinde bulunduğu şizofrenik hastalığı sebebiyle halüsinasyonlar, paranoya ve ruhsal bozukluklar onun gerek sosyal hayatını gerekse eğitim hayatını oldukça zorlaştırır. Genç yaşta yaşamış olduğu bu durum şizofreninin ilerleyen dönemlerinde daha da belirgin bir şekilde ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Unica Zürn'e 1950'lerin başında, psikiyatrik belirtileri dışarıdan fark edilebilecek şekilde belirgin hale geldiğinden kendisine şizofreni teşhisi konulur. Şizofreni, kişinin düşüncesini, algısını bu ve duygusal durumlarını derinden etkileyen zihinsel bir sağlık bozukluğudur. Zürn'ün şizofrenisi, onun gerçeklik algısını, sosyal iletişimini ve hayatını büyük oranda etkilemiştir. Zürn, şizofreni tedavisinde çeşitli tedavi metotlarına maruz kalmıştır. Bunlar arasında antipsikotik ilaçlar, psikoterapi tedavileri ve çeşitli hastanelerde tedavi görür. Fakat bu tedaviler uzun soluklu bir etki sağlamaz. Zürn'ün psikolojik durumu bunun üzerine daha da kötü hale gelir. Kendince "kara depresyon" adını verdiği ve kendisini tamamen dünyadan hatta kendisine bile kapattığı bir dönem yaşamıştır. Unica Zürn farklı dönemlerde psikiyatrik hastanelerde tedavi görür. Hastanede kaldığı müddetçe bu durum onun hem fiziksel hem de zihinsel sağlığını büyük ölçüde etkiler. Şizofreninin ağır semptomları onun hastanede daha da uzun süre kalmasına sebep olmuştur ve bu durum onun yaratıcılığını, üretkenliğini etkilemiştir.

Henri Michaux ile 1950 yılında bir ilişkisi olur. Michaux, Zürn'ün sanatını destekler. Michaux'un Zürn'ün sanatına olan ilgisi onun eserlerini geniş bir kitleye tanıtmasında yardımcı olur. Eseri "Yasemin Adam" da hayalindeki ideal koca Henri Michaux vardır. Ancak diğer yandan hep âşık olduğu baba figürü 55 yıllık hayatının 17 yılını sayısız ayrılıklarla olsa dahi birlikte geçirdiği Hans Bellmer'dir. Şizofreni, Zürn'ün sosyal ilişkilerini, genel yaşantı tarzını derinden etkiler. Sosyal hayatında yaşadığı zorluklar, onu zaman zaman herkesten izole bir yaşam sürmeye zorlar. Bu durum onun psikolojik durumunu daha da kötüleştirir ve sosyal hayatındaki yaşamış olduğu zorluklar onun üretme sürecini etkiler. Unica Zürn'ün eserleri, onun şizofrenik deneyimlerini yansıtan karmaşık ve hayali bir üslupla yazılmıştır. Yazılarında genellikle gerçeklikten uzak, iç çatışmaları ve genel bir yabancılaşma görülmektedir. Yabancılaşmaktan kasıt kendisinden ve çevresinden uzaklaşmak, sadece halüsinasyonlarıyla daha ilgili olmasıdır. Hatta bazen bu durumda "Yasemin Adam"ı fark etmeyecek kadar zihninden kopmasıdır. Eserde şizofrenin etkisiyle yazılarında oluşan anlatım bozukluklarını, düşüncelerini ve nasıl hissettiğini görmekteyiz. Bütün eserlerinde şizofreni yoğun bir şekilde karşımıza çıkmaktadır. Sadece eserlerinde değil hayatında da önemli ölçüde etkileyen şizofreni onun için zaman zaman engel zaman zaman ilham kaynağı olur. Hastalığı onun yaratıcı sürecinde önünde çok büyük engeller koysa da onun sanatsal ifadelerine özgünlük, derinlik kazandırmıştır. Şizofreni hemen hemen bütün eserlerinde karşımıza çıkmaktadır. Bu durum yorucu olsa da eserlerinde gerçeklikten uzak, hayali anlatımlar ve içsel çatışmaları onun için en büyük ilham olmanın yanı sıra kendisini rahatlatan durumdur. Unica Zürn'ün ortaya koymuş olduğu eserler onun zihinsel sağlığıyla bağlantılıdır. Şizofreni onun ortaya koyacağı eserleri şekillendirirken aynı zamanda kendisine bir sürü zorluk çıkarmıştır. Eserlerindeki karmaşa, derinlik şizofreninin bir dizi yansıması olarak da görülebilir. Hayatı ve eserleri şizofreni tanısı konulan bir bireyin yaşamı sanatı üzerindeki etkilerini anlamamıza yardımcı olur. Onun sanatında bulunan yenilikçi, doğal yaklaşımı şizofrenisinin sanatı üzerindeki etkilerini göstermektedir. Zihinsel sağlık sorunlarıyla mücadele etmesine rağmen ortaya koyduğu eserler oldukça anlaşılır bir dildedir. Bu hastalıkla mücadele eden insanların zihin yapısını, şizofreninin oldukça zorlayıcı etkisinin hayatlarına etkilerini anlayabilmemiz için bir örnektir.

Unica Zürn "Yasemin Adam" adlı eserinde:

“Her şeyi gördü. Onu bırakıyorlar. Paris'e dönüş. Beyaz bir manto giyiyor ve içinde, önce farkına varmadan, yeni, kara bir depresyona yürüyor. Hayır! Bu son krizde, yeni bir umutsuzlukla ödemesine değecek hiçbir şey yoktu neredeyse. Uyuma, yemek yeme, çalışma becerisinden yoksun şekilde kendini otel odasına kapatıyor. Kendimi hapishanede gibi hissediyorum.” (sayfa 120)

Burada Zürn hastaneden ayrılmasıyla Hans Bellmer'in kaldığı otele doğru gider, hala ilişkilerini devam ettirebilme umuduyla uzunca konuşurlar ve Bellmer artık Zürn ile birlikte olamayacağını onun kendi hayatına bakması gerektiğini söyler. Bu durumu kabullenemeyen ve geri kalan hayatında onsuz kalacağını anlayan Zürn, Bellmer'in kalmış olduğu otel odasının altıncı kattaki dairesinden atlayarak intihar eder. Bu olay yaşandıktan beş yıl sonra tek başına ölen Bellmer ile Zürn Paris'te bulunan Père Lachaise mezarlığında buluşurlar. Yan yana defnedilirler.

Doğumundan ölümüne kadar geçen sürede travmatik bir yaşama sahip olan Zürn için hiçbir şey kolay olmamıştır, ancak o içerisinde bulunduğu durumu bile fırsata çevirip yeni eserler ortaya koymaya çalışmıştır. Şizofrenisini yazıya aktarmış, bunun yanı sıra çizimlerle ve anagramlar ile uğraşmıştır. Bu eserleri o kadar akıcı bir dille yazmıştır ki sanki kendisi şizofren değil ama ana karakteri şizofrenmiş gibi gösterebilmiştir. Aslında “Yasemin Adam” adlı eserinde yazdığı birçok şeyi kendi hayatında da yaşamıştır. Ölüm ve yaşam teması sıklıkla geçmektedir ve bunu 6-9 sayılarıyla yansıtmaktadır. “Yasemin” ya da “Beyaz Adam” saflığın simgesi olduğu için her zaman içinde yeni bir sayfa açmanın umudunu ve şartlar ne olursa olsun vazgeçmemesini eserde gözlemlemekteyiz.

Sıklıkla kimlik bunalımı yaşayan Zürn eserlerinde de bu duruma yoğunlaşmıştır. Özellikle çizimlerinde karşımıza çıkan bu durum kimlik karmaşasını net bir şekilde gözler önüne sermektedir. Örneğin çizimlerinde bedenin ve yüzün parçalanmış hali onun içerisinde bulunduğu durumun yansıması olarak görebiliriz. Kimlik bunalımında olan Zürn'ün sadece çizimlerinde karşımıza çıkan yüzün, bedenin parçalanması bu durumu tetiklemekle kalmamış Hans Bellmer ile olan bir çalışmasında kendisinin çıplak bedeninin iple sarılması da bu durumu daha da tetiklemiştir.

Unica Zürn ve Hans Bellmer birbirleri için motive kaynağı olmanın yanı sıra yaptıkları hemen hemen her işte beraberlerdir. Bellmer kadın bedeniyle daha çok ilgilidir hatta Zürn'ün çıplak bedenini iple sıkı sıkıya bağlayıp onu tıpkı bir esir gibi göstermesi o dönemde insanlar tarafından rahatsız edici bulunmuştur. Kristin Bell bir makalesinde Zürn ve Bellmer hakkında şöyle söylemiştir;

“Bellmer’in Zürn’e ait esaret fotoğraflarında tuhaf bir şekilde sado mazoşist bir birleşme söz konusudur. Bellmer Zürn’de sadece ünlü oyuncak bebeklerini yeniden hayal etmekle kalmaz, ayrılık kaygısını gidermek ve babasını sevgi nesnesi olarak ortaya çıkmak için annesiyle bir olma özlemini yeniden canlandırır. Zürn’e annesinin bedenine duyduğu bastırılmış tiksintisini mazoşistçe dışa vurma fırsatını sağlamıştır.”²²

Zürn’ün Bellmer’e olan bu saplantılı sevgisi onu çıkmaza sürüklemiştir. Bellmer Zürn’ün kendisine olan ilgisinin farkındadır ve bu durumu kendi lehine çevirir. Zürn’ü istediği gibi yönlendirip çizimlere başlamasını, anagramlara olan ilgisi ve bunun gibi bazı şeyler Zürn’e Bellmer’in bir öğretisidir. Zürn sorgusuz sualsiz bu durumu yani kendisine atfedilen görevleri benimser. Zürn’ün çizimlerle ya da anagramları Bellmer sayesinde keşfedilmesi, özellikle âşık olduğu adam tarafından yeteneğinin keşfedilmesi onu onore ettiği düşünülmektedir.

Sevildiği tarafından yeteneğinin keşfedilmesi onu Bellmer’e karşı daha da bağlamıştır. Aklının bir köşesinde Henri Michaux olsa bile hatta ondan yola çıkarak “Yasemin Adam” adlı eserini ortaya koysa dahi aklında hep Bellmer olmuştur. Aradığı baba figürü, şefkati ve sevginin bu adamda olduğunu düşünmektedir. Öyle ki Zürn Bellmer ne istediye yapmıştır. Buna bir örnek olarak yine Kristin Bell’in makalesinden bir örnek vermek istiyoruz;

“Zürn Bellmer’in istediği her şeyi yapmıştır, hatta Zürn bir dizi arka sokak kürtağına katlanmak zorunda kalmıştır. Zürn bunu sadece Bellmer’de gördüğü baba sevgisini kazanmak için yapmıştır. Aynı zamanda vücudunun iplerle sarılmasını kabul etmesinin diğer sebebi de annesine karşı bastırılmış nefretini dışa vurmak veya kontrol etmek için bilinçsizce bedenini bu prosedürlere teslim etmeyi seçmiş olabilir.”²³

Zürn annesine karşı duyduğu nefretten dolayı bedeninin sıkı sıkıya iplerle sarılı olmasını kabul etmiştir hatta eserde ilk bölümde annesinin bedenini “iğrenç bir et yığını” olarak tasvir eder ve ondan tiksindir. Annesiyle arasında olan duygusal iletişimsizliği bu eserinde gözler önüne sermektedir. Annesinin kendisine oranla erkek kardeşiyle daha fazla ilgilenmesi onu babasına yönlendirmiştir. Hep bir baba sevgisi, babayı anneden kıskanma, anneye paylaşmama babasının hemen hemen tüm ilgisinin kendisinde olduğunu bilmesi onu oldukça mutlu etmektedir. Bunu eserde de görmekteyiz. Babasının

²² Kristin Bell, *The Undoing of Unica Zürn and Hans Bellmer*, Psychoanalysis and Art Winter, 2013, 1.

²³ Bell, 5.

kendisini tıpkı bir prenses gibi hissettirmesi onu öyle mutlu ettirir ki hayatında sadece babası olsun istemektedir. Zürn'ün babasının gittiği her yerden antika eşyalar getirmesinin onun için büyük bir önemi vardı. Fakat anneyle babanın ayrılmasıyla ve eşyaların dağıtılmasıyla onun için önemli olan babasının gittiği yerlerden getirdiği eşyaların da dağıtılması onu fazlasıyla yıkmıştır. Babaya ait olan her şey artık hayatında olmayacaktır. Bu durumda kendisine babası gibi davranan Bellmer'i bulmuş ve onun söylediği her sözü yerine getirmeye çalışmıştır, hatta onu üzmemek için hemen hemen her şeyi yapmıştır. Fakat sonunda üzülen yine Zürn'ün kendisi olmuştur. Zürn sadece Bellmer'in beden çalışmasında bulunmamıştır, kendi çizimleriyle de meşgul olmuştur. Çizimlerinde de genelde göz ön plana çıkmıştır. Çizmiş olduğu bedenler tuhaf ve tıpkı bir yaratık gibi olmasına rağmen çizimlerinde de şizofrenisinin etkilerini yansıtmıştır. Anagramları da tıpkı çizimleri gibi parça parça cümlelere sahiptir, belki de bunun nedeni aklının bir köşesinde hep ölümün ya da intiharın olmasıdır.

Hans Bellmer'in nasıl kadın bedenine karşı bir saplantısı varsa Zürn'ün de çizimler, anagramlar ve yazılarında ölüme karşı derin bir dürtüsü vardır. Çünkü eserleri parça parça ve karmaşıktır. Zürn, akıl hastanesinden taburcu edildiğinde Bellmer'in kendisini kabul edebileceğini düşünmektedir fakat artık yarı felç olan Bellmer Zürn'e kendisine bakamayacağını söyleyince Zürn tekrardan akıl hastanesine gitmeyi göze alamayarak Bellmer'in gözünün önünde pencereden atlayarak intihar etmiştir. Yazdığı eserlerde de hikâyenin sonunda ana karakter hep pencereden atlayarak intihar etmektedir. Zürn belki de eserlerinde kendi kendini gerçekleştiren kehaneti ortaya koymuştur. Bu eserlerden sonra tıpkı ana karakterlerine yazmış olduğu son gibi bir sona sahip olmuştur, kendisi de pencereden atlayarak hayatına son vermiştir.

Zürn'ün ortaya koymuş olduğu eserler aslında tam anlamıyla onun şizofreninin yansımasıdır. Okunması ya da anlaşılması zor olmayan fakat parçalar halinde ama bir bütünlük içerisindedir. Bir yanda hayali zihninin en derin yansıması iken bir yanda ise gerçek hayatının yansımasıdır. Bu yaşamış olduğu iki durumu çok güzel bir şekilde harmanlayıp arkasında eser olarak bırakmıştır.

SONUÇ

Unica Zürn, Alman edebiyatında fazla tanınmayan bir yazar olmasına rağmen günümüzde bazı eserleri rağbet görmeye başlamıştır. Özellikle Fransa’da bazı eserleri popüler olmuş ve Türkçe olarak “Yasemin Adam” ve “Kara Bahar” adlı iki eseri yayınlanmıştır. Zürn hayatında yaşadığı tüm zorlukları yazıya dökmüş bunları çizim şeklinde de kaleme almıştır. Şizofreni hastalığının ilerlemesiyle durumu kötüleşen Zürn en son eseri olan “Yasemin Adam”ı yazdıktan bir müddet sonra erkek arkadaşı Hans Bellmer’in altıncı katta bulunan odasından atlayarak intihar etmiştir. Eserlerinde de sıklıkla pencereden atlayarak intihar etme ifadelerine yer veren Zürn kendi sonunu yansıtmıştır. Aslında kendi kendini gerçekleştiren kehaneti yaşamıştır.

Unica Zürn’ün çocukluğundan ölümüne kadar olan yaşantısında arzuladığı, hayallerini süsleyen şey tıpkı babasının onu sevdiği gibi sevdiği adam tarafından koşulsuz sevmektir. Bu fikir her zaman hoşuna gitmiştir. Bu durumu eserlerinde görmektedir. Babasının asker olması annesinin ev hanımlığının yanı sıra arada sırada yazarlık yapması Zürn’ün yaşantısını, düşüncelerini etkilemiştir. Babasının işinden dolayı sıklıkla onun sevgisinden ve ilgisinden mahrum kalan Zürn, babası her eve döndüğünde onu annesinden kıskanmış ve ondan nefret etmiştir. Ailesinin parçalanmasından sonra bundan psikolojik olarak etkilenen Zürn yine de babasına olan sevgisini azaltmamıştır hatta babasının ilk eşi olan Orla Holm’u örnek almıştır. İlk eşiyle olan evliliğinden iki çocuğu dünyaya gelmiştir, fakat eşiyle arasındaki anlaşmazlıklardan dolayı boşanmak durumunda kalmış, maddi yetersizliğinden dolayı çocuklarının vekaletini babaya bırakmak zorunda kalmıştır. Zürn’ün psikolojik durumu bu nedenle daha da kötüye gitmiştir. Hans Bellmer ile tanışmış ve onunla birlikte Paris’te yaşamışlardır. Birlikte sanat üzerine çalışmalar yapmışlar ve bu durum on iki yıl sürmüştür. Bir müddet sonra bir sanat müzesine giden Zürn orada Henri Michaux ile tanışmış, ondan etkilenecek 1960 yılında “Yasemin Adam” eserini yazmıştır. Bu eserin zihinde oluşması ve onu hayata geçirmesi şizofrenisinin başlangıcıyla aynı tarihtedir. O sıralarda klinikte kalan Zürn yazmaktan ziyade çizimle uğraşmaktadır.

“Yasemin Adam” adlı eseri her ne kadar Henri Michaux’tan etkilenecek yazılsa da Hans Bellmer’e duyduğu aşkın da bir parçasıdır. Henri Michaux her ne kadar hayallerindeki koca figürünü yansıtsa da Zürn baba sevgisini, şefkatini ve heybetini Hans

Bellmer’de görmektedir. Hans Bellmer’e olan aşkı öylesine büyümüştür ki kendinden vazgeçebilecek derecededir. Bellmer Zürn’e sanat anlamında çok şey katmıştır, bunlardan bir tanesi anagramlar, otomatik çizimler, birlikte yapmış oldukları diğer bir çalışma ise Zürn’ün çıplak vücudunu iplerle sarmasıdır. Hans Bellmer’in oyuncak bebek vücuduna takıntısı vardır ve bu bebek vücudunu Zürn’de gördüğü için bunu bizzat Zürn üzerinde uygulamıştır. Hans Bellmer ile yaşanmışlıkların fazla olması “Yasemin Adam” eserini de etkilemiştir. Şizofreni Zürn’ün eserlerinden yaşam şekline kadar her şeyine etki etmiştir. “Yasemin Adam” adlı eserinde bunun etkilerini görmekteyiz. Eserde sıklıkla gördüğümüz imgeler vardır bunlar; Yasemin, 6, 9, 8 sayılarıdır. Bunlardan oluşturduğu maça ası da dikkate değer bir imge olarak önümüze çıkmaktadır. Bunların anlamlarına geldiğimizde, yasemin hoş koku, güzelliği ve saflığı sembolize etmesinin yanı sıra umudun da sembolüdür. Zürn, Bellmer’in gerçekten kendisini sevmediğine inanana kadar ondan vazgeçmemiş, eserinde yasemin aynı zamanda umudunun bir simgesi olmuştur. Ne zaman ki Bellmer’in kendisini sevmeyeceğini anlamış o zaman Bellmer’in odasının penceresinden aşağı atlayıp hayatına son vermeyi tercih etmiştir.

6-9-8 sayıları ise Zürn’e göre; 6 ölüm, 9 yaşam, 8 ise sonsuzluğun bir parçasıdır. Bu sayılar hep karşısına çıkmıştır. 69 maça asını, 9 ve ters çevrilen 9 birleştiğinde kalp sembolünü oluşturması, 8’in sonsuzluğu sembolize etmesi hepsi Zürn’ün şizofrenisinin bir göstergesidir.

Zürn’ün “Yasemin Adam”ı psikanalitik açıdan Freudyen ve Lacanyan çözümleme imkânı sunmaktadır. Freud’un ego kuramı, Lacan’ın “ayna evresi” kuramı bunları eserinde görmekteyiz. “Ayna evresi” örneği olarak “Yasemin Adam” adlı eserde

“6 yaşındayken, bir gece rüyasında odasının duvarına asılı maun çerçeveli aynanın içinden geçirildiğini gördü.” (sayfa 11) bizlere güzel bir örnek sunmaktadır. Bu kısımda Lacan’ın aynalık evresini görmekteyiz. Zürn aynanın içerisinden geçerek tıpkı “Alice Harikalar Diyarı”nda olduğu gibi, zaman ve mekân değiştirmektedir. Bu durum kişinin kendisini fark etmesi, kimliğini aramasıdır.

Unica Zürn’ün hastalığının ilerlemesi eserlerini olumsuz yönde etkilememiştir, aksine hastalığı eserlerine yaratıcı bir biçimde yansıtmayı başarmıştır. Eserlerini okuduğumuzda kendisinin değil ana karakterlerinin hastalığının olduğunu düşündürmüştür. Erkek arkadaşı olan Hans Bellmer’e olan bağlılığı egosundan kaynaklı

olduğunu eserlerinin yanı sıra yaşantısında da görmekteyiz. Örneğin terkedilme, sevlmeme korkusu küçük yaştan beri zihninde yer edindiği için Bellmer’e saplantılı bir şekilde aşıktır ve Bellmer felç olsa bile onu sevebileceğini her seferinde ispatlamak istemiştir fakat Bellmer mantıken bu ilişkiyi kafasında bitirdiği için Zürn’e devam edemeyeceğini söylediğinde Zürn pencereden atlayarak intihar etmiştir. Unica Zürn terkedilmeyi göze alamamıştır ve böyle yaşayabileceğini düşünemediği için intihar etmiştir. Sevmek ve bunu hissetmek onun hayatının büyük ve bir o kadar da önemli parçasıdır. Freud’un ego idealinde kişilik çatışmasına değinmiştir. Zürn’de kendi hayatında kendisiyle çatışmalar yaşamıştır. Zürn hayatını, yaşantısını ve hatta kişiliğini dahi Bellmer’e göre şekillendirmiştir ve Bellmer hangi sanat dalına yöneldiyse Zürn’de o alana yönelmiştir. Kendi benliğinden ziyade sevdiği insana göre şekillenmiş ve sevlmeyi beklemiştir ama sonunda terkedilmiştir.

Psikolojik olarak türlü fedakarlıklar yaptıktan sonra karşı taraftan da fedakârlık beklenilmesi günümüzde de olağan bir durum olmakla birlikte gerek ikili ilişkilerde gerekse arkadaşlık ilişkilerinde bu sevginin, saygının ve ilişkinin devamı için gerekli olan bir olaydır. Zürn ilişkilerinde yaşamış olduğu rahatsızlıklara rağmen küçücük bir sevgi kırıntısı için kendi benliğindense sevdiği kişinin zihninde oluşturduğu benliğe ayak uydurmayı tercih etmiştir. Onun hayalindeki erkek profili onu asla terk etmeyecek olan, şartlar ne olursa olsun hep kendisini sevecek bir erkek profilidir. Bu profile uygun olan Henri Michaux ve Hans Bellmer’dir. Michaux zihninde yaratmış olduğu fiziki erkek görünümüne sahipken, Bellmer de ise baba figürünü görmüş ona âşık olmuştur. “Yasemin Adam” bu iki karakterin birleştirilip kendisini asla terk edemeyecek bir erkek figürü ortaya koyması anlamına gelmektedir.

Unica Zürn’ün Bellmer ile olan ilişkisi ile ilerleyen zamanlarında farklı hastanelerde şizofreni tedavisi görmesi, arada sırada arkadaşlarını ve özellikle erkek arkadaşını çok az görmesi durumunu tetiklemiştir. “Yasemin Adam” adlı eserde hayalindeki kocayla başlayan hikâye, sayılar, sesler ve intihar düşünceleriyle çevresini saran hastalar haline dönmüştür. İntihar düşüncesini buradan yola çıkarak görebiliriz. Kendi düşüncesi değilmiş gibi gösterdiği intihar olayını hem eserinde hem de yaşantısında görmekteyiz. Zürn bir nevi kendi kendini gerçekleştiren kehaneti ortaya koymuş ve bu durumu gerçekleştirmiştir. 6 sayısının eserde ölümle ilişkilendirmesi bir tesadüf değildir. 6 sayısı Bellmer’in kalmış olduğu apartmanda bulunduğu kat

numarasıdır ve Zürn 6. kattan atlayarak intihar etmiştir. 6 sayısı eserde ölümle ilişkilendirilmiştir. Sayıların Zürn'ün zihninde büyük bir yer edindiğini gerek hayatında gerekse eserlerinde görmekteyiz.

Unica Zürn çocukluğundan intihar ettiği zamana kadar hep bir sevgi aramıştır. Babasının asker olmasından dolayı Zürn göremediği baba şefkati, sevgisini hep dışarıda aramıştır. Annesi ve abisiyle arasındaki kopukluk sevgisiz bir çocukluk geçirmesine sebep olmuş ve sevgiyi hep dışarıda aramıştır. Büyüyüp evlendiğinde aramış olduğu ilgi alakayı eşinde göremeyince zihnen kendini toparlayamayan Zürn ayrılmak zorunda kalmış ve maddi durumdan dolayı çocuklarının velayetini dahi alamamıştır. Çocuklarının velayetini alamamanın vermiş olduğu zihinsel ağırlık onu zihnen etkilemiştir ve tanıştığı arkadaşlarıyla Almanya'dan Fransa'ya gitmiştir. Fransa'da tanıştığı Henri Michaux'tan etkilenmiş, tam da aradığı erkek figürünü onda görmüştür. Hans Bellmer ile olan ilişkisi daha da farklıdır. Hans Bellmer, Unica Zürn'ün hayatını, düşüncelerini her anlamda etkilemiştir. Zürn sanatsal faaliyetlerini bile Bellmer'e göre şekillendirmiştir.

Unica Zürn her ne kadar ağır bir şizofreni hastalığı, hastane serüveni geçirse de içerisinde bulunduğu durumu çok güzel bir şekilde eserlerine aktarmıştır. Eserlerinde şizofreni etkilerini ana karakterinde ustaca gösteren Zürn sanki şizofren kendisi değilmiş gibi yansıtmıştır. Şizofreni onun eserlerinin en önemli temasıdır. Eserleri olan kitapları, otomatik çizimleri, anagramları onun şizofrenisinin bir parçasıdır. Psikanalitik açıdan Zürn'ün zihin dünyasını bu şekilde incelemek hem onun şizofreni hastalığını hem de Zürn'ü tanımak anlamına gelmektedir. Zürn'ü hem Freud hem de Lacan kuramlarına göre ele alabilmek de mümkündür. Kendi hayatı ve eserlerinde her iki psikanalistin kuramlarını destekleyecek imgeler bulunmaktadır.

KAYNAKLAR

Birincil Kaynaklar

Zürn, Unica, *Yasemin Adam*, Dedalus Yayınevi, İstanbul 2017.

İkincil Kaynaklar

Muckenhaupt, M., *Sigmund Freud –Bilinçdışının Kâşifi-*, Tübitak Popüler Bilim Kitapları İstanbul 2002.

Ateş, Bünyamin, Sağar ve Enes, Mehmet, *Geleneksel ve Güncel Psikolojik Danışma Kuramları*, Eğitim Yayınevi, Ankara 2024

Weber, Jean Paul, *Sanat Psikolojisi*, Ürün Yayınları, (Cem İlhan Arseven çevirisi), Ankara 1993.

Cebeci, Oğuz, *Psikanalitik Edebiyat Kuramı*, İthaki Yayınları, İstanbul 2004.

Sarı, Ahmet, *Psikanaliz ve Edebiyat*, Salkımsöğüt Yayınevi, Erzurum 2008.

Akvardar, Y., Çalak, E., *Psikanalitik Kurama Giriş*, Bağlam Yayınevi, İstanbul 2022.

Tuzgöl, K., “Lacanyen Psikanalitik Kuram ve Öznenin Konumu”, *Türkiye Bütüncül Psikoterapi Dergisi*, 2018, 1(1), 41-53.

İzmir, M. Lacancı, *Psikanaliz ve Karakter Çözümleme*, İmge Kitabevi, Ankara 2021.

Polater, Deniz, *Elektra Kompleksi Bağlamında Psikanalitik Bir Okuma Denemesi: Babalar ve Kızları*, Türklük Bilimi Araştırmaları, no. 52, 2022

Sert, Gülperi, *Kadın Edebiyatı’ Kavramı Üzerine*, Gündoğan Edebiyat, Yaz 1993, 119-126.

Rupprecht, Caroline, *Subject to Delusions: Narcissism, Modernism*, gender Northwestern University Press, Evanston, Illinois 2006.

Gezgin, Deniz, *Bitki Mitosları*, Sel Yayıncılık, İstanbul 2007

Cizik Marshall, Jennifer, “The Semiotics of Schizophrenia: Unica Zürn's Artistry and Illness”, *Modern Language Studies*, 30(2), 2000, 24.

Bell, Kristin, *The Undoing of Unica Zürn and Hans Bellmer*, Psychoanalysis and Art Winter 2013.

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler	
Adı Soyadı	Şeyma ERDEM
Doğum Yeri ve Tarihi	
Eğitim Durumu	
Lisans Öğrenimi	
Y. Lisans Öğrenimi	
Bildiği Yabancı Diller	
Bilimsel Faaliyetleri	
İş Deneyimi	
Stajlar	
Projeler	
Çalıştığı Kurumlar	
İletişim	
E-Posta Adresi	
Tarih	